

1205.
40

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
ÆTERNI PATRIS
ÆTERNI FILII
VERA
DIVINITATE
Adversus
SOCINIANOS.

QVAM

Adspirante DIVINA gratiâ

PRÆSIDE

FRIDER. VLRICO CALIXTO,

S. Theol. D. Acad. Juliæ Sen. & Profess. Pri-
mario, Consiliario Ecclesiast. Guelph,
Abbate Regiæ-Lutteræ.

Die Februarii M DC XCI.

Publico eruditorum examini submittet

HENRICUS JOHANNES Elebrecht/
CELLENSIS.

HELMESTADT,

Typis GEORG-WOLFGANGI HAMMII, Acad. Typogr.

PROUT AND THOMPSON

DE

ETERNAL PATENT

ETERNAL PATENT

YEAR

DIVINITY

THIS

SOCIETY

IN A

ADDRESS

THE

FRANCIS VIRICO CALIXTO

AT THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

Σὺν τῷ Θεῷ

DE

DIVINITATE CHRISTI.

THESIS I.

Uod Deus optimus maximus felix
& salutare esse jubeat, Christi Servatoris
nostri Divinitatis probationem, ejusdem-
que ab Hæreticorum corruptelis vindica-
tionem suscipimus. Est verò τῆ θεοτείας

Divinitas *Christianæ Religionis Arx inexpugnabilis*, cujus
custodiæ creditum dogma quod ex eorum est censu, quæ
salvando ad salutem cognitu necessaria sunt, necessita-
te & medii & præcepti, i. e. absolute & simpliciter necessa-
ria, adeò ut si notitia Divinitatis Christi desit, quacun-
que tandem ratione vel causâ defuerit, salute excidas;
nec locum inveniat excusatio, ab ignorantia moraliter
licet insuperabili vel undecunque petita.

II. Tanta nihilominus est humanæ indolis perti-
nax perversitas, ut nunquam non extiterint propriæ sa-
lutis prodigi & alienæ insidiantes, qui perfidiæ confor-
tes in æternum secum raperent exitium. Isto videlicet
maclabuntur præmio omnes Christi perduelles, qui *ur-
bem fortitudinis Sion* Esa. XXVII, sive per cuniculos sive
aperto oppugnaverint Marte. Nihilo tamen minus omni-
bus à nato Christo Seculis extiterunt hominum pestes,

A

quo-

quorum ministerio malignus ille serpens, adversus seminem mulieris conterens ejus caput, mordendo calcaneo uteretur. Etenim nondum de mortali vitâ migraverant Sancti Apostoli, quum prodirent negantes Deum esse Eum, qui ni verus sit Deus, sufficiens λύτρον pro totius mundi peccatis solvere, infinitæ justitiæ sufficienter satisfacere & redemptionis officio fungi haud quaquam valuisset, nec veram Religionem, sed summi gradus idololatriam in mundum introduxisset.

III. Quotquot igitur adversus suum Servatorem qui proprio suo sanguine eos redemit, insurrexerunt, illi quidem omnes & singuli in Divinitatis ejus conspirant inficiationem: nec tamen eadem omnes & singuli sacrilegium aggressi sunt via. Sacrilegi facti sunt singuli, at non sacrilegio æquipollente. Nempè aliqui & horum quidem primi, Servatoris nostri & æternitatem & Divinitatem evertere allaborârunt: attamen conatu sicut impio ita quoque irritato. Hos post aliquot seculorum decursum sequuti sunt aliqui, qui admissa æternitate, solam impugnarunt Divinitatem. Itum est illis quàm primum se exseruerunt, in occursum, pro temporum & hæretici dogmatis conditione strenuè & feliciter. Mutatis autem temporibus, mutatoque dogmate, mutata quoque est disputandi ratio, imbecilliaq; argumenta commutata sunt cum validioribus. Visum verò Ariana secula occupantibus Patribus, aliam carpere viam, quam prudens commonstrabat consilium. Nempè animadverterunt illi, tela quibus confossi jacebant priores hæretici, ad prosternendum versutiores serius emerfos, nec apta esse nec sufficientia. Neque enim perinde est qualia in hos illosve dirigas.
Nam

HISTORIA

3

Nam abutebantur recentiores illis ipsis, quibus obrutos videbant antiquiores, ad fulciendum hæresin novam. Etenim quæ in illorum detorta latus satis penetrarunt profundè, ubi adacta sunt in hos, extrema cute vix ac ne vix quidem hæserunt, imò repulsa resiluere in propellentes. Sauciabant illa hos, illorum vulnera mulcebant. Discamus igitur nos alieno periculo sapere. Ita obviemus Photinianis, ne nuda latera objiciamus Arianis, hostibus illis multò acrioribus: ita fugiamus fumum, ne incidamus in flammam.

IV. Non tamen tribuendum primorum trium seculorum Patribus, quod bonam causam prodiderint, quippè qui prævidere haud poterant, imminere Ecclesiæ Arianos, qui à sese suggestas Angelorum apparitiones, ad confirmandum hæresin, nondum isto quidem tempore ulli cognitam, erant conversuri. Si prævidissent, cautius citra dubium essent mercati.

V. Quandoquidem igitur biceps est Christianæ Religionis arcem invadens hæresis, nec ensis quo unum amputatur Draconis caput, ad truncandum etiam alterum satis sit acutus, cautione est opus, ne stringamus obtusum, neve *Priami* imbellis sine ictu telum conjiciamus in *Pyrrhum*.

VI. Duobus itaque validis phalangis instructa *De duobus Heret. Classib9.* quum sit Christi perduellium acies, non turbandi sunt ordines, non promiscuè in hanc illamvé, expedienda sunt æqualia arma, sed hi sic cautè sunt stringendi, ne illis elabendi aperiatur rima. Quapropter, ut declinemus omnem difficultatem adaucturam Hæreticorum & hæreseonj confusionem, singuli suo ordine incedentes in theatrum erunt deducendi. Huic fini in duas hos

*Prima
heret.
Classis.*

digerimus classes. Unam assignamus rudioribus & crassioribus, qui spiritu acti sunt indocto. Alteram subtilioribus & versutioribus. In prima collocamus *Ebionem, Cerintbum, Carpocratem, Artemonem, Theodotum Byzantinum, Paulum Samosatenum*, & omnes reliquos quicumque ante *Arium* Divinitati Servatoris bellum indixerunt. Hi enim omnes *παχυμέσσοι* hæresin proposuerunt, & crassâ, quod dici consuevit, Minervâ. Docuerunt videlicet Christum antequam conciperetur ex B. virgine & in lucem prodiret, reapse non extitisse, sive subsistentiam non habuisse. Hanc doctrinam, post *Arium* Photinus innovavit, & de novo suspendit paxillo. Hæc verò ipsa, invalescente Arianismo, oppressa est, & ultra mille annorum spacium penitus extincta occubuit. Superiori interim seculo ab infauſto *Fausto Socino*, ex orco, quo migraverat, revocata est. Initio horum aliqui, quibus æternitatem Filii Dei, unâ cum ejusdem Divinitate negasse non sufficebat, etiam ex Josepho & Mariâ, more cæteris hominibus communi, genitum fuisse impudenter & temerè asseruerunt. Qualia portenta *Ebion & Cerintbus*, hæreticorum primi proferre sunt ausi. Hos itaque omnes, excepto *Ario*, cum hodiernis Socinianis sive Neo-Photinianis, ad primam rudiorum redigimus classem.

*Alter
heret.
Classis.*

VII, In altera collocamus illum in *Alexandria* quasi *dæmonium Meridianum enatum Arium*, sicut *Hieronymus* in Apolog. contra *Rufinum* eum appellat, cum omni sua valida & diuturna factione. Hujus ejusdemq; asseclarum doctrina hæc erat: Filium Dei fuisse apud Patrem ante mundum, creaturam tamen *ἐξ ὧν ὅντων* pro ductam, Dei in creatione hujus universi instrumentum, sed qui

qui in tempore è B. Virgine corpus carnemq; assumferit. Hic, quum à prioribus Hæreticis divortium faceret, atque admissa Christi æternitate, hæresin aliqua sui parte deferuisse videretur, applausum (Episcoporum non paucis in suam attractis sententiam) invenit satis amplum & majore quàm ullus hæreticorum alius, cum successu, virus illud suum disseminavit. Accessit fulcrum satis validum, ab Imperatoris *Constantii, Constantini M. filii*, in partes suas inducti favore, quo factio ejus tantum acquisivit robur & sic invaluit, ut non solum Photinismum, tunc quoque grassantem, opprefferit, sed orthodoxos etiam immmani subinde crudelitate persequuta sit, non ita brevi tempore, sicut Photiniana hæresis dissipata. Fuit enim illa, si quæ alia, diuturna, per integra IV secula orbi Christiano molesta & gravis.

IIX. *Faustum Socinum*, (qui est inter caudæ draconis, cujus hæresin ante multa secula enixus erat *Photinus*, tunc, quum pateretur istum abortum, *Syrmiensis Episcopus*) crassiorum & rudiorum Christi perduellium agmen claudere voluimus: non ideò, quod fuerit ille rudis, minus versutus & vafer, quàm fuit Arius, sed ea propter quod rudiores Hæresiarchas, quos diximus, imitatus, suam quoque incrassaverit hæresin, assumpto crasso illorum dogmate, per quod non extitisse Christum, antequam è B. Virgine nasceretur, statuebat. Aliàs non defuerunt illi instrumenta malitiæ: ubi enim defecerunt à literarum culturâ pendentia subsidia, ibi successit naturæ bonitas & ingenii promptitudo. A negata autem æternitate, quum cautius mercatus Arius sibi caverit, & solam arietaverit Divinitatem, huic cum suis pedissequis hanc deberi præ aliis prærogativam existimamus,

ut subtiliorum & versutiorum illi occupent & vestiant classim. Etenim satis versuté & vafre S. Scripturæ dicta, de Angelo increato, (qui V. T. Patriarchis apparuerit, quibus priorum seculorum Patres feliciter adversus æternitatem Christi pugnantes dimicaverant) ad muniendam suam hæresin & impugnandam Angeli istius veram Divinitatem convertit Arius. Et est meherclè ad istam classim deducta cohors satis ampla manusq; valida, quippè quæ in tanto ampliorem excrevit molem, quantò diutius per integra quatuor secula perennavit.

IX. Præsentem rerum faciem si intueamur, animadvertimus, plus hodie à Socinianis, quàm Arianis Ecclesiæ imminere periculi, plus illos, quàm hos struere insidiarum. Nempè avorum memoria *Michaël Servetus* & *Valentinus Gentilis*, atque hujus furfuris alii, accensum ab Ario ignem, ex cineribus dudum obrutis denovo sufflare allaborarunt quidem, applausu tamen & successu non adeò magno. Eadem verò ætate *Socinus* hæresin Photini speciosiore, quàm novi illi Ariani, purpurisso incrustatam in theatrum Ecclesiæ successu longè, quàm Neo-Ariani illi, feliciori, (si tamen sacrilegorum conatuum felices dici possunt successus) infruita audaciâ reduxit. Quemadmodum igitur seculo V, Arianismus Photinianismum, ita majorum nostrorum ætate, Photinianismus Arianismum oppressit. Invenit autem Socinianismus sibi faventem Sarmatiam & Transylvaniam, per quas latè patentes regiones Socinianum virus est transfusum. Quin eò tandem Socinianorum res evaserunt, ut in istis terris Ecclesias possiderent, atque publico Religionis fruerentur exerci-

exercitio. Typographias quoque occuparunt, & satis multa perniciofa scripta, librosque Vulcano dignos, in diam protruserunt lucem.

X. Tales sunt: Prælectiones Theologicae Fausti Sociniani Senensis, Racoviæ typis Sebastiani Sternacii excusi, forma quarta Anno M DC XXVII. Et triennio prius 1624, ibidem in eadem officina recusæ sunt Socini Responsiones ad *Jacobum Wujeki*, de Divinitate Filii Dei & S. Spiritus. Recusas inquam, siquidem anno 1594 suppresso & auctoris & impressoris nomine, prodierant. Anticipavit anno 1618, hujus quoque libri postremam editionem, ejusdem Socini *Explicatio* aut verius per-versio *Primæ partis primi capituli Johannis* & Cap. IX Epist. ad Rom. &c. Anno proximè sequente 1519 publicata sunt *Fragmenta duorum Scriptorum*, in quorum priore sententiam eorum, qui Jesum Christum Dei Filium unum illum & altissimum Deum esse, vel saltem antequam ex Maria nasceretur, reapse extitisse affirmant, argumentis allatis refellere, in posteriore ad rationes adversariorum, quibus tres in unica Dei essentia personas adstruere conantur, respondere instituerat. Orto deinde inter ipsos Hæreticos de Invocatione Christi diffidio, adstruente hanc *Socino*, negante *Francisco Davidis*, quæ inter utrosque de invocatione ista intercesserunt Disputationes, anno M D XCV Claudiopoli in Transylvania sunt excusæ. Sed plura ipsius Socini scripta recensere superfedeo: remitto potiùs Lectorem ad ipsius Socini Epistolam II *Christophoro Morstino* inscriptam, cujus pag. 497 libros suos à se scriptos commemorat. Successerunt deinde Socini toxico infectorum, tam periculosi, quàm ad seducendum incautos apti nati libri. Hos inter

*Scripta
Socini.*

8 *DE SOCINIANORUM SCRIPTIS.*

inter non postrema occupant *Johannis Volkeli* Misnici *Veram Religionem* ementiti & pessundantes Libri Quinque. Hos præcedit prioribus viam sternens, lili nihil melior liber *Johannis Crellii* Franci, de Deo & ejus Attributis, Racoviensis Sternacii Officinæ fœtus, quem enixa est Anno M DC XXX, in forma quarta satis spissi voluminis: Idem *Johannes Crellius*, duos de uno Deo Patre libros, in quibus multa etiam de Filii Dei & Spiritus Sancti natura differuntur, emisit Cracoviæ anno 1631 in 8.

XI. Non segniter etiam malam causam egit, *Jonas Schlichtingius de Bucowiec*, cujus persona Thoruni Borussorum mihi innotuit, ubi familiarius quandoque cum eo conversandi obtigit occasio. Sub nomine *Joachimi Stegmanni* Johannem Botsaccum aggressus, hujus libellum, qui sub inscriptione vernacula, *Der Einfältigen Warnung für der neu Photinianischen oder Arianischen Lehr* prodierat, eodem idiomate refutare est conatus. Editioni anno 1633 typos commodavit Racovia. His non dissimiles sunt illi, quibus anno præcedente 1632 de Reformatione libellus, *Erneuerung der Gemeine Christi* Germanicè inscriptus, est expressus. Sicut autem typi, ita etiam dictio concordat, & olet omnis ista Reformatio genium Schlichtingianum. Præter alia quæ edidit Schlichtingius, Exegeticum quoque egit, promulgato Commentario in Epistolam ad Hebræos Racoviæ 1634 editum in 8. Succedente anno 1635 adversus *Balthasarum Meisnerum* de Quæstione: Num ad Regnum Dei possidendum, necesse sit in nullo peccato Evangelicæ doctrinæ adverso manere? disputavit idem Schlichtingius.

XII. Ve-

XII. Verum Officina Sernatzki plura in nido Racoviensi peperit mala ova, quam ut singula ostendi hic possint. Comparent etiam inter illa auctoritatem Ecclesiae malignantium publicam sortiti libri Confessionum, qualis est *Catechismus Racoviensis*, cujus Inscriptio quamvis detractam Christo Divinitatem occultare non potuerit, dicare tamen eum Christiano Principi, Serenissimo Jacobo Magnae Britanniae, Franciae & Hyberniae Regi, haud verecundatus est ejus editor *Hieronymus Moscorovius à Moscorow*. Locupletiore Catechismi Racoviensis exegefin molitus est, in vicina nobis Goslaria natus *Christophorus Ostorodius*.

Catechismus Racoviensis.

XIII. Belgicae quoque officinae typographicae, noxam dantibus Haereticis scriptis divulgandis, nunquam non fuere occupatae, omnium autem maxime, postquam *Jacobus Arminius* impugnari cepit, atque Remonstrantium & Contra-Remonstrantium bella exarserunt. Negari enim non potest, Arminii discipulos & successores, *Simonem Episcopium* & alios, ulterius progressos, non cohibuisse sese intra limites, intra quos Arminius substitit, sed nimium quantum in Socinianorum inclinasse partes. Inde verò factum ut Socinianorum scripta certatim ederentur per eos typographos, apud quos, sub lucrantis Mercurii regimine, omnia sunt venalia. Usurpata enim quidvis sine censura edendi & divulgandi licentia, sic ibi invaluit, ut etiam ipse Sacrae Scripturae Codex, corruptricem editoris subierit manum. Biblia intelligo Amstelodami anno 1664 edita, Socinianis *Danielis Brenii* Annotationibus deturpata, multisque magis nocituris quam profuturis Accessionibus

Arminianismus in Socinianismum degenerans.

locupletata: ô utinam ista sic corrupta Biblia lucem nunquam vidissent: utinam elegantes typi mundæ chartæ nivem sic non commaculassent.

XIV. Cæterum Divina providentia, malas Hæreticorum machinationes non repressit, sed permisit eos sic tumultuari in Ecclesia, ut è veterno, factò strepitu excitarentur orthodoxas custodes, Academiarum Ecclesiarumque Doctores. Ita sensit S. *Augustinus*, quando de Agone Christi lib. XVI, cap. II *Exciatate*, dixit, *hæreticos oscitantes pios atq; discendi ministrare occasionem*. Item *Exercitia Patrum* esse hæreticos, atq; *Ecclesiæ plus prodesse quàm obesse* prolixè demonstrat ibidem libr. XIIII Cap. LI. Atque ideò Deum *Hæreses permittere* docet, ut *cautiores reddat* orthodoxos in *respondendo*, sicut est apud eundem, de Articulis sibi falso impositis contra Pelag. Et lib. de verâ Religione cap. XXV: *Utamur*, dicit, *hæreticis non ut eorum approbemus errores, sed ut catholicam disciplinam adversus eorum insidias asserentes, & cautiores simus, etiamsi eos ad salutem revocare non possimus*. Utamur igitur etiam nos Socino, ad eos quos S. Augustinum, commemorare audivimus salutares usus.

Socini origo, studia, vita & mores

XV. Fuit autem *Faustus Socinus* gente Italus, natione Senensis. Ab anno ætatis 23 usque ad annum 35, nescio quo malo genio ductore, ita est abreptus, ut potiore suæ juventutis partem, inanibus quibusdam studiis imò inertie potius atq; otio dederit. Epist. pag. 513 & 586. Incidit autem annus ille ætatis ejus, 35 in annum à N. C. 1574. Epistolarum pag. 669 de se ipso scripsit quæ

quæ sequuntur: *Quid exquisiti iudicii in Philosophicis ac Theologicis, iisq; difficillimis disputationibus expectari à me potest, homine qui nec Philosophiam unquam didicit, nec Scholasticam, quam vocant, Theologiam unquam attigit, & ipsius Logicæ artis nihil nisi rudimenta quædam, idq; valdè serò degustavit? Nolo enim te ignorare plerasq; disputationes meas scriptas à me fuisse, quum nondum Dialecticæ arti ullam operam dedissem. — ut post hac non mire- ris, si in meis scriptis multa deprehenderis, minus rectè tradi- ta & conclusa.* Librum de Servatore contra Covertum scripsit anno 1578. Ad Squarcialupum scripsit anno 1581, quæ recitabimus: *Nec quenquam bodie esse arbi- tror, qui in tot & tantis Christianæ Religionis placitis, à reliquis hominibus dissentiat, in quot quantisq; ego dissen- tio p. 45. Ibidem pag. 17. Nullum præceptorem agnosco, nisi Lælium patrum.* Epistolâ ad Sophiam Siemichoviam pag. 377 scripsit sequentia: *Postquam in Poloniam veni nihil antiquius habui, quàm ut me quàm maximè cum fratribus conjungerem, licet invenissem illos in diversum sentire, quemadmodum bodieq; multi sentiunt. Anno 1585 uxorem duxit Paubicovii filium Epist. p. 218: quæ non diu fuit superstes. Epist. p. 334. Anno 1600 ad Va- lentinum Smalcium, data Epist. IIX, pag. 570, ista legun- tur: Quo ulterius ætate & studiis progredior, eò me ad scri- bendum aliosq; docendos ineptiorem esse agnosco: quare reliquum hoc vitæ meæ tempus, non aliis sed mihi ipsi eru- diendo impendere vellem. Fluctuantem & de fide sua hæsitantem animum ista produnt. Nihil verò mirum Hæresiarcham qui semet arbitrare fatetur, non esse quen- quam bodie, qui in tot & tantis Religionis placitis à reli-*

quis hominibus dissentiat, in quot quantisq; ipse dissentiat, fluctuare & hæsitare. Anno 1586 mense Septembri eo migravit

Quo pius Æneas, quo dives Tullius & Ancus.

Lælius Socinus Fausti Patrus.

XVI. Habes Amice Lector brevem summam Socini Vitæ, studiorum, & mortis, è propriis Hæresiararchæ scriptis excerptam. Quantumvis verò necessario studiorum apparatu, non diffitente ipso, haut fuerit munitus, defectum tamen istum vafricies, naturalium & ingenii promptitudo compensavit. Exitialem hæresin istam ille primus non invenit, sed à Photino dudum suggestam cramben recoxit, unde ejus asseclæ Neo-Photiniani denominantur. Licet verò virus illud à Photino non hauserit, hausit tamen è patruī Lælii Socini relictis schedis. Etenim *nullum præceptorem agnoscit nisi Lælium patrum suum* in Ep. Squarialupum p. 17. Plenius hoc exponit, in scripti posthumī primo fragmento, quod Racoviæ anno 1619 est promulgatum. Ibi statim sub initium profitetur, quod *illa quæ jam dixisset vel post bac dicturus esset. magna ex parte ex Lælii Socini sermonibus, dum adhuc viveret, & post ejus mortem ex aliquibus ipsius scriptis, quæ in manus ejus, non absq; mirabili Dei opera atq; consilio pervenerint, & hauserit & desumerit, & quod hoc ipsum non minùs libenter quàm ingenuè fateatur.* Dei hic jactat operam & consilium, qui tamen quum non sit efficiens sed permissiva causa malorum, crediderim & facile concesserim, Deo, propter adductas paulò prius causas, permittente, mali autem genii (cujus causam aperte agit) *opera & consilio*, istas Lælii charitas, in audacis Fausti incidisse manus. *Audaces memoro manus.*

manus. Etenim quæ prudentior Lælius occultavit, & propalare ausus non est dogmatum portenta, illa temerario ausu in vulgus sparfit Faustus, de tranquillitate publicâ, non ita sicut patruus, sollicitus. De hoc enim l. c. paucis intetjectis ita scribit: *Nolebat ille sententiam suam, nisi in levioribus quibusdam controversis, omnibus aperire, ne turbarentur Ecclesiæ, & infirmi, quorum maximam semper habuit rationem, offenderentur.*

XVII. Sive igitur per intellectus inopiam non agno- Fausto
pruden-
tior Læ-
lius.
verit, five per voluntatis malitiam everterit salutis
fundamenta Lælius, prudenter tamen occultavit, quod
propalatum in *Ecclesia turbas* & apud *infirmos offensio-*
nem seu scandalum erat daturum. Ista verò omnia fuscq;
deque habens Faustus, improvidè & impudenter, infru-
nitâ audaciâ profiluit in publicum, atque tam tetra opi-
nionum monstra protrusit, quæ non posse non *Ecclesiam*
turbare atque robustos non minus quàm *infirmos offen-*
dere ipse prævidit, turbasque quæ inde evenerunt, ciere
intendit. Minus igitur malus quàm Faustus videbitur
Lælius. Minus publico quidem hic nocuit quàm ille:
sibimet ipsi tamen uterque ex æquo. In foro enim Di-
vino, non excusabit Lælium taciturnitas, quod conce-
ptam animo hæresin occultavit, quia Deo cordium
scrutatori nihil est occultum. Nihilo damnabitur mi-
nus qui occultè quàm is qui apertè in Deum injurius,
læsæque Divinæ majestatis est reus: à quo crimine sicut
horum neuter absolutus est in hoc seculo, ita non ab-
solvetur in futuro. Damnabitur videlicet hypocrita,
qui media à quibus ex Dei beneplacito salus humana
pendet, amplecti se simulat, ast tacitè apud animum suum

contemnit, nec ea fide apprehensa sibi applicat. Damnabitur ejusdem culpæ reus, qui in aprico egerit quod ille in occulto. Et gravior fortè hujus quàm illius futura est damnatio: quia gravius peccat qui & Deum & Ecclesiam offendit, quàm qui in Deum tantùm peccat. Æquali uterque afficietur pœna, non æquali pœnæ gradu: siquidem sunt etiam æternæ pœnæ gradus, non quidem quo ad extensionem seu durationem, sed quo ad intensionem differentes.

XIIX. Istis præmissis, accedimus propitio cum Deo ad rem ipsam. Tria autem adversus Socinianos negantes ut evincamus, nobis incumbit. *Unum* est: τὸν λόγον qui in tempore seu destinato tempore caro factus est, extitisse antequam caro fieret, sive substantiam habuisse prius quàm incarnaretur. *Alterum*: esse λόγον istum verum Deum de Deo vero. *Tertium*: ut novum Socini additamentum vocemus in considerationem. Nempè locupletavit Socinus antiquam Photini à sese recoctam hæresin, hoc auctario: quod *Jesus Christus quamvis verus sit homo, tamen sit Deus, & æqualis Deo, vel proprius & naturalis Dei filius, atq; adeo ei meritò, & Dei nomen & Divinus cultus tribuatur*, ut ipse passim loquitur Atiwuicki sui capite primo.

XIX. Verùm enim verò, haud longis opus foret ambagibus, absque hæreticæ pravitatis pertinacia si esset. Si quis enim *Alterum* quod diximus evincat, evicerit utrumque: quia Deum esse, & esse æternum termini sunt convertibiles. Quod si igitur Christus verus est Deus, ultrò sequitur, eum esse ab æterno; siquidem æternitas sic est de veri Dei essentia, ut Deus non æternus, non sit verus Deus. Atque sic se habent priora duo. *Tertium* idolo-

DE THESI ET ANTIHESI. 15

idololatriam eamque formalem & propriè dictam involvit. Etenim qui cultu Divino uni vero Deo proprio, afficit aliquem, de quo certus sibi est, quod verus Deus non fit, is idololatra est. Sociniani Christum, de quo certi sibi sunt, quod verus Deus non fit, cultu Divino, uni vero Deo proprio afficiunt. E. sunt idololatræ. Rebus igitur sic comparatis, operæ compendium facere & priorum alterutro probato acquiescere quidem liceret, ne tamen subterfugere aliquod probandi onus videamur, singula tria membra ordine seorsim in considerationem erunt vocanda.

XX. Sit itaque Thesis nostra orthodoxa ista: *Thesis orthodoxa.*
Esse λόγον ὑφισταμένον, qui suam sibi propriam habuerit subsistentiam ante jacta mundi fundamenta, in tempore autem definito carnem adsumserit seminis Abrahamæ, & quod eidem Filii Dei nomen, antequam carnem humanam adsumsisset, sit attributum.

XXI. Antithesis Sociniana hæc est: *Antithesis Sociniana.*
λόγον esse qui eodem filium Dei, nec tamen prius quàm nasceretur è B Virgine, factum Dei filium, siquidem homo iste Jesus Nazærenus, antequam carnem seminis Abrahamæ adsumserit, nec filius Dei fuerit, nec ullibi in sacra pagina filius Dei appelletur. Hac verò substrata hypothefi, quod carnem seminis Abrahamæ non ab æterno sed in tempore adsumserit, filii Dei οὐκ ὑπαρξιν & existentiam ante nativitatem egregiè de medio sustulisse sibi videntur.

XXII. Versamur hîc in terminis contradictoriis, negantibus Socinianis, quod nos affirmamus. Affirmanti igitur quum incumbat probatio, suscipiendum est probandi onus, atque è Sacrà Scripturâ Thesis nostra evincenda, Evincetur autem ejus veritas, ubi Vete-

Veteris Testamenti dictis probaverimus, Logon jam tum antequam incarnaretur, Filium Dei fuisse appellatum. His accedent Novi Testamenti effata, quibus humana naturæ potentiam transcendentia Dei Filio tribuuntur, & demonstrant, non potuisse non ante assumtam carnem extitisse eum, de quo nudum hominem superantia verè sint prædicata.

Probatio-
nes è V.T.
Ex Esaia
LIII, 8. à
generati-
one inef-
fabili.

XXIII. Probationum initium ducere placet è Prophetarum Oraculis. *Esaia* LIII, 8, plagas & afflictiones, quas subiturus erat Messias ubi prædixisset Propheta, & cum agno ad mandandum ducto eum comparasset, cum doloribus & probris personæ dignitatem contendens, extra se veluti raptus attonitus exclamat; *Generationem ejus quis enarrabit!* Loqui autem ibi Prophetam de Messiâ Dei Filio, adeò est evidens ut ne ipsi quidem Sociniani negare illud possint. Damus *Esaia* verborum interpretem satis & antiquum & probatum *S. Irenæum*. Ita verò ille adversus Hæreses Lib. II. Cap. XLVIII, in ista Prophetæ verba est commentatus: *Si quis nobis dixerit quomodo ergo Filius prolatus à Patre est? dicimus ei quoniam prolationem istam, si ve generationem, si ve nuncupationem, si ve adaptionem, aut quomodolibet quis nomine vocaverit, GENERATIONEM EJUS INENARRABILEM existentem, nemo novit, non Valentinus, non Marcion, neq; Saturninus, neq; Basilides, neq; Angeli, neq; Archangeli, neq; Principes, neq; potestates, nisi solus qui generavit Pater & qui natus est Filius. INENARRABILIS itaq; generatio ejus quum sit, quicunq; nituntur generationes & prolationes enarrare, non sunt compotes sui, ea quæ inenarrabilia sunt enarrare promit-*

promittentes. Secundum ista Prophetæ & ejus interpretem Irenæum, *Generatio Filii Dei est inenarrabilis seu ineffabilis.* Ineffabilem igitur esse oportet, secundum generationem vel humanam, vel Divinam. Non secundum generationem humanam, quippè quæ, utpote finitæ perfectionis, non est ineffabilis. Ergò secundum generationem Divinam. Secundum hanc generationem, genitus Logos sive Messias fuit *Filius Dei ante tempora secularia.* Si Logos vel Messias fuit *Filius Dei ante tempora secularia*, falsum esse oportet quod dicunt Sociniani, Logon seu Messiam antequam carnem feminis Abrahæ assumeret, non fuisse Filium Dei, nec in Scriptura sic appellari. Sed Logos sive Messias fuit Filius Dei ante tempora secularia: quia per æternam generationem filius Dei procedit à Patre, qui est in cœlis. Ergo falsum esse oportet quod dicunt Sociniani, Logon seu Messiam, antequam carnem feminis Abrahæ assumeret, nec fuisse Filium Dei, nec sic in Scripturâ apellari. Si ipse ille λόγος, Verbum quod caro factum est, per æternam generationem procedit à Patre, ab æterno quoque fuit Filius Patris. Si ab æterno fuit Filius Dei, ante incarnationem oportet fuisse Filium Dei, & extitisse prius quàm nasceretur è B. Virgine: quod probandum erat.

XX. De Sancto Minorum Prophetarum collegio *E Micha* prodeat *Micba*, qui statim sub initium Cap. V, *Dominato-* *ris in Israël* i. e. Messiaë utrumq; *exitum*, & eum qui est *gressu adi-* secundum carnem, & alterum qui est secundum Divini- *ebus ater-* tatem, cum circumstantiis utrumque exitum indican- *nitatis.* tibus, his edisserit verbis: *Tu autem Betlebem Ephrata,*
C par-

parvula es, ut sis in millibus Juda; ex te tamen mihi egredietur, ut sit Dominator in Israel, & egressus ejus ab initio à diebus seculi. Priora verba egressus secundum carnem faciunt indicium. E Betlehem enim Dominator in Israel Christus, secundum carnem est egressus, ibi natus ex Mariâ virgine generis Davidici. Ne autem homo tantum existimaretur is qui egressurus dicitur (sicut David qui & ipse natus in Betlehem, inde egressus est) de Divinitate dubitationem eximit Propheta, quando ait: *Et egressus ejus ab initio à diebus æternitatis.* Hæc verò verba Divinam exeuntis naturam apertissime comprobant, adversus Judæos, Arianos & Socinianos. Ne autem *Initium* illud ad temporis aut durationis aliquod initium quo cœperit existere, restringeretur, cautum voluit Propheta, per *Dies æternitatis*, qui sunt descriptio *Initii* nullum exordium habentis. De eo igitur intelligenda ista sunt initio, ante quod eorum quæ facta sunt factum est nihil.

Obiectio
Sociniana.

XXI. Sed excipiunt Sociniani: illum hominem Jesum Nazarenum qui *exiit à Betlehem*, i.e. natus est in Betlehem, non esse inde egressum à *diebus æternitatis*, adeoque non extitisse prius quàm nasceretur in Betlehem. Respondemus cum Hieronymo: Carnis assumptionem non impedire Divinam majestatem, quò minus temporum conditor dicere possit homini Jesu Nazareno, *de me natus es ante omnia secula.* Illam enim Patris ad Filium orationem, *Ego hodie genui te* Ps. II, 7 semper oportet esse veram. Facimus igitur cum S. Augustino, cujus in hunc Psalmum hæc est sententia: *Filium semper esse natum*, ut particula SEMPER indicet æternitatem generationis, & particula NATUS, perfectionem

nem geniti. Sed hac dere mox plenius, ubi ex instituto de his Davidis verbis erit agendum. Alii sic respondent. Quod egressus seu exitus è Betlehem secundum carnem, cum egressu ab initio conjungi possit, eò quod egressus iste secundum carnem, ratione promissionis ab initio mundi cœpit, quando primis parentibus semen illud, quod caput serpentis esset contritum, est promissum. Sed sufficit quod secundum Prophetiam Michæ egressus vel exitus Dominatoris in Israel, i. e. Verbi Dei Filii generatio est à *Diebus æternitatis*, qui principio & fine temporis carent, in quâ æternitate nec prius nec posterius, quippè quæ tota simul est. Si verò Filius Dei genitus est à diebus æternitatis qui principio temporis carent, extitisse eum oportet ante temporis principia, atque consequenter prius quàm è B. Virgine nasceretur. Æternitas igitur generationis, quæ nec initium agnoscit nec finem, præstat, ut verè dici possit Filium *semper generari* propter suæ generationis æternitatem: & *semper esse natum*, propter ejusdem generationis perfectionem.

XXII. Obiter hic notari potest, quod Michæ de Betlehem dicenti, *Parvula es*, non contra dixerit Evangelista Matthæus, de eadem Betlehem affirmans quod *nequaquam minima* sit. Parvulam enim dixit Prophetæ, si murorum ambitum & civium numerum confideremus: sed revera magnam esse, quia ex se egressurus sit Rex maximus, Dux & Dominator in Israel. Hoc videlicet respectu Evangelista dixit: *Nequaquam minima es*. Est igitur contradictio ista non vera, sed apparens, est discrepantia verborum duntaxat non sensus.

*Michæ
cum Mat
thæo con-
ciliatio.*

E Prov.
VIII.

XXIII. Salomo duo suppeditat argumenta, existentiam Filii Dei ante nativitatem ex B. Virgine asserentia. Primum extat Proverbiorum IIX, à v. 23 usq; 32, ubi de Sapientia dicit: *Dominus possedit me in initio viae suae, arte opera sua ab initio. Ab olim constituta sum, & ab initio ante primordia terræ. Quum abyssi non essent ego formata sum, & antequam fontes aquis essent gravati. Priusquam montes essent fundati, & ante colles ego formata. Adhuc non fecerat terram, & quæ sunt extra eam, & caput pulverum orbis. Quum ipse pararet cœlos, & quum solidaret fontes abyssi. Quum poneret mari legem suam, ne quæ præterirent præceptum ejus, & quum constitueret fundamenta terræ. Ego fui coram eo veluti educata, fui quoq; ei oblectamento, per singulos dies ludens coram eo omni tempore. Ludo præterea in orbe terræ ejus, & delicia sua sunt, ut sim cum filiis hominum.* Per Sapientiam, de quâ oratione pateticâ hîc verba facit Salomo, intelligi ipsum Dei Filium, omnium omnino Patrum qui adversus hæreticos, Divinitatem Christi negantes scripserunt, consensu comprobatur. Hanc in rem adduci possent Patres exceptione majores; *Ignatius, Iustinus, Irenæus, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Theophilus Antiochenus* & alii plures, nisi compendiosa Disputationis Academicæ ratio, ab horum recitatione verborum abstinere juberet. Patrum testimonio majus est ipsius S. Pauli suffragium, qui ad Corinth. I, 24, Apostolos ait, *prædicare Christum Dei Virtutem & Dei Sapientiam.* Accedit quod Johannes Cap. I, 13, & Paulus ad Coloss. I, 16, item in Epist. I. Hebr. I, 3, ea opera quæ Salomo Sapientiæ tribuit, indicatis Novi Testa-

Quid per
Sapientiam indi-
cetur.

Testamenti locis, Verbo tribuunt, & per Verbum facta esse affirmant Sancti Dei viri. Sic videlicet Scriptura sui ipsius optimus est interpres. Exhortatur quidem Salomo ad Sapientiae sive coelestis doctrinae studium: sed transitum quoque facere ad Sapientiam increatam, ipsum Deum, qui est auctor Sapientiae, ejusque lumen in hominibus accendit, inde liquet, quod praeter ea quae Sapientiae in creaturae conveniunt, non pauca quoque adducit, quae vires & notitiam humanam excedunt & superant. Talia sunt, quod in verbis supra adductis, Sapientiae tribuitur, quod *ante condita secula extiterit*: *Ante secula* autem, sive *ante mundum conditum*, idem significat quod ab aeterno. Sed neque humana neque Angelica Sapientia ab aeterno extitit. Per Sapientiam igitur quae ante condita secula extitisse, possessa, constituta, formata seu à Deo condita dicitur, non potest non sublimioris naturae Sapientia intelligi, quam est vel Angelica vel humana, ipsa videlicet Sapientia ex Deo nata, quae est ipse Deus. Quod enim à Deo generatur, quod ex Deo nascitur, ei per generationem generantis natura & essentia communicatur.

XXIV. Deinde etiam *per hanc Sapientiam condita esse* dicuntur *omnia*. Creationis autem opus nec humanae nec Angelicae Sapientiae convenit, sed est attributum, uni vero Deo sic proprium, ut Jeremias Propheta X, 9, dixerit, *Dii qui caelum & terram non fecerunt, pereant de his quae sub caelo sunt*. Necessarium igitur consequens est, Sapientiam per quam condita sunt omnia, esse verum Deum. Atqui per Sapientiam,

de quâ Salomoni est sermo, condita sunt omnia. Ergo Sapientiam, de quâ Salomoni est sermo, verum Deum esse oportet. Sapientia verò ista, de quâ Salomo, est Verbum Dei Filius. Ergo Verbum Dei Filius, est verus Deus. Porro: Per quam Sapientiam creata sunt omnia, illam extitisse oportet ante omnium creationem i. e. ab æterno. Per Sapientiam istam creata sunt omnia. Ergo Sapientiam istam extitisse oportet ante omnium creationem i. e. ab æterno. Si Sapientia i. e. Verbum Dei Filius, extitit ab æterno, Sapientiam, Verbum, Filium Dei (hæc enim sunt *συνώνυμα*) extitisse oportet, antequam nasceretur è B. Virgine; quod probandum erat.

XXV. Per Sapientiam autem istam de quâ Salomonem perorantem audivimus, non intelligi alium quàm Dei Filium, non tantum apud Orthodoxos primævæ Ecclesiæ Patres, secundum superius allata, sed etiam apud adversarios est in confesso. Fervente enim bello Ariano, locus iste è Proverbiis à veritatis hostibus Divinitatem Christi negantibus, adductus & in orthodoxos est detortus. Aptus videlicet videbatur ad Christi subruendam Divinitatem, eò quod ille sub Sapientiae tegmine, iterata vice *Formatus* seu *creatus* diceretur. *Creandi* enim vocem LXX, *Formandi* Verus Vulgatus & Pagninus adhibuerunt. Et misere certè torfit objectio ista ejus ætatis Patres, qui Hebrææ linguæ tunc imperiti, solâ LXX Interpretum versione utebantur, ipsos fontes consulere nescii. Hinc factum, ut Salomonis verba aliter atque aliter interpretarentur.

XXVI. E recentioribus *Cajetanus* Cardinalis, qui Pontificiorum authenticam parvi pendit, & è limpidis fontibus, quàm è rivis haurire mavult, Sapientiam à summo Deo non *formatam*, non *creatam* sed *acquisitam* esse dicit. Ad ñ quomodo autem acquisitionis ab ipso Deo factæ, refert illud quod dictum est, *Ante opera sua ex tunc*, hoc est, inquit Comment. in hunc locum, *ex illo*, videlicet tempore *ante opera sua, ex quo fuit ante opera*, sua i. e. ex quo, seu quàm diu extitit antequam aliquid esset operatus, vel è nihilo educendo crearet : hæc verò æternitatis descriptio est, siquidem ante mundum, ante creationem fuisse, & æternum esse æquipollent. Pergit verò Cajetanus: *Per hoc declarat duo mysteria. Alterum est Divinitatis suæ: ex hoc enim, quòd ante opera Dei acquisita est à Deo Sapientia, habetur, quòd ipsa Sapientia non est opus Dei, ac per hoc, quòd non est opus à Deo factum, non est creatura, sed creaturæ omnis principium, ut dictum est: Et verè sic est, quoniam Sapientia determinata Divina electione ad hoc, quòd sit principium Divinorum operum, una Et eadem res est cum Divina essentia.* Scholastici hoc ita fortè essent reddituri: Sapientia de quâ Salomo, cum unâ infinitâ & indivisibili essentiâ identificatur. *Alterum mysterium, è Cajetani sententiâ, est Æternitas, dicendo ex tunc: nisi enim ab æterno acquisita esset, nequaquam verificaretur quòd dictum est ex tunc, demonstrando quòd ante opera Dei acquisita sit.* Non igitur concipienda est talis Sapientia, quæ extra Deum sit, sed quæ sit *eadem res cum Divinâ essentiâ*, cum quâ identificetur: siquidem omnia attributa Divina sunt ipsa ejus essentia: secundum nostrum saltem concipiendi modum ut divisa concipiuntur

piuntur, quæ in sese divisa non sunt. De Deo enim loquimur more humano: quia infinita ejus perfectio est ineffabilis.

*E Prov.
XXX.*

XXVII. Alius apud Salomonem locus Filii Dei æternam ante omnes creaturas existentiam probans, legitur Proverb. XXX, 4. *Quis ascendit in cælos, & descendit? Quis collegit ventum in pugilis suis? Quis congregavit aquas in vestimento? Quis stabilivit omnes terminos terræ? Quod nomen ejus, & quod nomen Filii ejus? si nosti?* Interpretum aliqui, quos inter *Cajetanus*, verba ista non interrogativè, sed enunciativè prolata volunt, atque *Quis*, pro ipso Deo supponere autumant. Eum verò qui sex ista de Deo prædicata sciat & intelligat, eundem quoque scire & intelligere quod sit nomen Dei Filii. Hæc verò interpretatio à sublata interrogatione unicè pendet, & efficitur inde tandem iste sensus: quia scis & nosti, sex ibi commemoratas actiones & operationes Divinas, scis etiam & nosti nomina, quæ vere conveniunt Filio; qualia sunt quod prædicatur *ὁμοῦς* & sive consubstantialis Patri; item verus Deus & quod sit æqualis Patri.

XXIIX. Alii, qui interrogationi locum dant, admirantis vel dubitantis sermonem esse volunt, hoc sensu: Dic sodes, *quod nomen filii Dei sit, si nosti?* Sed non nosti, quia incomprehensibile, impervestigabile & ineffabile est nomen ejus. Istis verò substratis sic argumentantur: Nomen, quod nemo novit, est ineffabile: Nomen Filii Dei nemo novit, secundum ista Salomonis Proverbiorum XXX. Ergò nomen Filii Dei est ineffabile. Si est ineffabile, tale esse oportet intuitu natura

turæ vel Divinæ vel humanæ: Sed non est ineffabile intuitu naturæ humanæ: Ergò intuitu Divinæ. Porro: Cujus naturæ intuitu nomen Filii Dei est ineffabile, ejus naturæ intuitu extitisse oportet nomen Filii Dei tam diu quam diu extitit natura Divina: Sed intuitu Divinæ naturæ nomen Filii Dei est ineffabile: E. intuitu naturæ Divinæ nomen Filii Dei extitisse oportet, tam diu quam diu extitit natura Divina. Sed natura Divina extitit ante tempora ab æterno. E. nomen Filii Dei extitisse oportet ante tempora ab æterno. Atque ita quoque evincitur, *Verbum*, Filium Dei appellatum esse ante tempora secularia. Si ante tempora secularia, certè prius quam nasceretur è B. Virgine, quod adversus Socinianos negantes probandum erat.

XXIX, Est argumentum hoc non dissimile ei, quod ex Esaiaë LIII, superius ex generationis ineffabilitate deduximus. Si enim rectè infertur: Cujus generatio est ineffabilis, ejus generationem plus quam humanam sed Divinam fuisse, atque sic ab æterno genitum & ab æterno natum esse oportet: non minùs rectè inferetur; Cujus nomen est ineffabile illius nomen plus quam humanum, sed Divinum nomen fuisse, atque ab æterno extitisse oportet.

XXX. Sed quia tamen de sensu verborum Salomonis non convenit inter Interpretes, non refragabimur si quis argumentum hoc inter secundaria locare velit. Neque enim singula sunt paria & ejusdem efficaciam. Nec tamen bonæ causæ præjudicium creare suspectamve reddere eam potest, si inter alia argumenta adferantur etiam talia, quæ non æquè fortiter stringunt.

D

XXXI. Vi.

De appa-
ritione
Angeli in
V. T.

XXXI. Visiones quoque Patriarcharum quibus Angeli apparuerunt, sicut Abrahæ, Isaaco, Jacobo, Moysi, atque Prophetarum aliis, non sunt insuper habendæ, siquidem suppeditant argumentum ad hominem, Photinianum videlicet, & Socinum, qui hujus hæresin renovavit, quippè qui fecit cum primorum trium seculorum Christi perduellibus, qui unà cum Divinitate existentiam quoque ejus ante nativitatem eversum ierunt: qua propter Photinianos & antiquos & recentiores, ad primam rudiorum redeimus classem. Sicut verò antiqui illi Patres adversus illam hæreticorum cohortem, quæ Christi æternitati fuit inimica, feliciter dimicarunt, ita quoque hodierni Photiniani non minus feliciter oppugnari poterunt, si obtinuerimus Angelum, qui in V. T. Patriarchis comparuit, Angelum fuisse increatum, ipsum Jesum Christum mundi Redemptorem. Imò res omnis hoc uno & solo argumento, fuerit confecta. Quod si enim Christus Veteris Testamenti temporibus comparuit, necessariò sequitur, extitisse eum antequam nasceretur è B. Virgine. Uno & solo hoc argumento, rem omnem, inquam, confici posse. Etenim ubi per istas angelorum apparitiones probatum dederimus, Christum jam tum temporibus V. T. comparuisse, extra controversiam ille extiterit antequam nasceretur Betlehemi ex Virgine feminis Davidici. Si hoc, plus eum fuisse oportet quam *ψιλον ἀνθρώπου*, æternum videlicet Deum. Quod si enim increatus fuerit Angelus iste, ante creationem & ante conditum mundum extiterit. Solus autem Deus æternus est à parte ante & à parte post (sicut loquuntur Scholastici) h. e. ab æterno fuit & in æternum erit.

XXXII. Veruntamen quia Ariani Christi æternitatem admittunt, & nihilominus ejus Divinitatem impugnant, atque assumtis ipsis illis Angelorum apparitionibus, Angeli significatione abutuntur ad probandum, non fuisse Christum verum Deum, sed Dei legatum, nuncium & ministrum, non satis tutum fuerit, istoc uti argumento. Prudentis igitur quum sit, tutissimam ingredi & tenere viam, missas facimus istas Angelorum in V. T. apparitiones: cum ideò quod mali corvi mala ova, non omnia sint putrefacta, sed in lucem exclusi pulli passim oberrent; tum quod argumenta ab apparitionibus istis Angelorum accersita, non sint simpliciter & sic necessaria, ut absque illis si esset, æterna Christi existentia evinci non posset. Suggestit potius utriusque Testamenti Scriptura abundè alia, æternitatem Christi sufficienter demonstrantia. Nec tamen invidemus dictorum usum argumentorum sagacioribus: gratulabimur potius iis, ubi resciverimus, angelica luce coruscantibus argumentis in adversarios adactis, penitus & Arianos confodisse & Socinianos. Periculum tamen prius, velim, faciant illi, utrum concessuri sint Sociniani, per Angelum in V. T. comparentem, intelligendum esse Angelum non creatum sed increatum? ne in incassum laborent. Sed hætenus hoc non agnovit nec concessit illorum ullus. Certò certius igitur laboraturi sunt in incassum.

XXXIII. Adduximus è V. Test. argumentorum Christi æternitatem probantium aliqua quantumvis pauca, sunt enim multò plura, quamvis tamen illa quæ Novum fœdus suppeditat, priora & numero superent & evidentiâ antecellant. Et quidem passim Deus

Ab appel-
latione
Patris.

cum Judæorum tum Christianorum vocatur PATER. Johan. IIX. 45 Judæi ipsi Christum sic sunt affati, *Exhortatione non sumus geniti, unum Patrem habemus Deum.* Et precaturi Deum *Patrem nostrum* vocare jubemur, quod pueris quoque qui orationem Dominicam didicerunt, est notum. Quæ verò denominationis ratio? Hanc reddit S. Paulus, ad Galat. III, 26, quando dicit, *Omnes Filii Dei estis per fidem in Jesu Christo.* Item Roman, IIX, 14, 25. *Quotquot spiritu Dei ducuntur, ii sunt Filii Dei.* Non enim accepistis spiritum servitutis rursus ad metum, sed accepistis spiritum adoptionis, per quem clamamus *Abba Pater.* Et illis qui credunt data est potestas filios Dei fieri. Joh. I, 12: *Quotquot eum Christum, acceperunt, illis dedit banc dignitatem, ut Filii Dei fierent, nempe iis qui credunt in nomen ejus.* Quæ verò dignitas data nobis est à Christo, & quam nos ab eo accepimus, ejus dignitatis causa efficiens est ipse collatur Christus. Sed dignitas ista, ut *Filii Dei* simus per fidem in nomen ejus, data nobis est à Christo. Ergò dignitatis istius, ut *Filii Dei* simus per fidem in nomen ejus, causa efficiens est ipse collator Christus. Quotquot igitur sunt Patris cœlestis filii, jus filiationis, ut sint per adoptionem filii, acceperunt à Christo, qui non adoptione sed natura est Dei Filius. Sed non Christiani tantum, verum etiam Judæi ante Christum natum fuerunt Patris cœlestis Filii. Ergo Judæi jus Filiationis, ut essent per adoptionem filii, acceperunt à Christo, qui non adoptione sed natura est Dei filius. Minor: quod non Christiani tantum sed Judæi quoque ante Christum natum fuerint Patris

Patris cœlestis Filii, evincunt ista V. T. effata, quibus *Ex jure*
Israëlitæ peculiaris Dei populis, etiam Filii Dei, & Je- *υοθεσίας*
hova Pater illorum vocatur, *Esaiæ* LXIII, 8 de populo
Israëlitico dicit Deus; *Verè populus meus sunt, Filii qui*
non mentientur & fui eis Servator. Ecce Deus hîc Israë-
litarum *Servatorem* se perhibet, & *Filios* suos, ipsos
esse affirmat. Si Filii, adoptione erunt tales, qui jus
filiationis à Christo, naturâ Dei filio *acceperint.* Un-
de nata illis est fiducia, Deum, ut Patrem invocandi,
ibidem versu 16: *Tu enim Pater noster es, etiamsi Abra-*
ham nesciat nos, & Israel non agnoscat nos. Tu tamen
Jehova Pater noster, redemptor noster, à seculo est nomen
Tuum. Et iterum Cap. LXIV, 8: *Nunc igitur Jehova*
Pater noster es, nos lutum, & tu fictor noster, opusq; ma-
nuum tuarum omnes nos.

XXXIV. Ex his liquidò constat, temporibus V.
T. Deum Judæos Filios suos, & hos Deum Patrem
suum appellasse. Luculenter hoc confirmat *Mala-*
chias Propheta, per quem Deus Israëlitas objurgat,
quod se ut *Patrem* invocent, nec tamen filialem
reverentiam & honorem Patri debitum exhibeant:
Filius, ait ibi, honorat Patrem & servus Dominum
suum: quod si Pater ego sum, ubi est honor mei? &
si Dominus sum, ubi est timor mei? Cap. I, 5. Quod
verò Deus jam tùm in diebus Veteris Testamenti, Ju-
dæorum Pater fuit, & hi Filii illius, jus autem *υοθεσίας*
à nullo alio in filios Dei per adoptionem, quàm à Chri-
sto Filio Dei per naturam, derivari & redundare po-
test, necessum est, in diebus V. T. jus *υοθεσίας* in Ju-
dæos à nullo alio quàm Christo Filio Dei per naturam,
derivatum esse. Si hoc, jam tùm in diebus V. T.

Ex jure
iudicis.

extitisse oportet Christum natura Dei Filium, atque sic prius quàm nasceretur è B. Virgine, quod probandum erat.

XXXV. Sed hîc quoque effugia quærit adversa pars, & obtendit: Judæos nominasse quidem Deum Patrem suum, attamen non intuitu adoptionis. Hoc videlicet veille Efaïam Prophetam, quando citato Cap. LXIV, 8, illud quod dixerat *Jehova Pater noster es*, statim explicat assumpta *Fictoris* voce, quæ respiciat antecedentem vocem *luti*. Quemadmodum enim *lutum* subjectum sit ex quo figulus fingit olam, ita quoque Judæos esse instar *luti*, è quo Deus *Fictor* eos finxerit i.e. creaverit; ad quod significandum addi dicunt, *Opus manus tuæ omnes nos*. Verùm attendendum in Prophetæ verbis; gloriari Israëlitæ de eximiâ aliquâ prærogativâ, sibi præ gentilibus competente, sitâ in eo, quod sint *Filii Dei*. Quod si verò solius creationis intuitu Israëlitæ Deum, Patrem suum appellaverint; eodem jure reliquæ Gentes Deum suum quoque Patrem appellaverint, quia non minùs harum quàm Israëlitæ est creator: atque sic nihil eximii sibi vindicassent Israëlitæ præ aliis gentibus, quæ, creationem quantum attinet, Israëlitæ erant pares & nihilo interiores.

XXXVI. Deinde etiam hoc observamus in Prophetiâ Efaïæ, *Esse populum Dei & Esse Filios Dei* per Prophetam ut paria conjungi. Hunc imitatus Paulus de Gentibus scribit: *Ex non populo factas esse Gentes populum Dei, & filios Dei viventis* Rom. IX, 26. Quicunque igitur sunt populus Dei, illi quoque sunt filii Dei. Cujus verò intuitu Israëlitæ facti sunt peculiaris & ele.

& electus Dei populus, ejusdem quoq; intuitu facti sunt Filii Dei. Sed intuitu Pacti quod Deus cum Abrahamo inivit, Israëlitaë facti sunt peculiaris & electus populus Dei: Ergo intuitu Pacti quod Deus cum Abrahamo inivit, Israëlitaë facti sunt Filii Dei. Pacti quod Deus cum Abrahamo inivit fundamentum est promissus Messias Christus, semen illud benedictum, Galat. III, 16, Intuitu igitur Pacti ejus fundamenti Messiaë sive Christi, Israëlitaë facti sunt Filii Dei.

Ex jure
iustitias.

XXXVII. Cum Abrahamo Deus aliquoties Pactum inivit. Evangelicum illud primarium restrinxit ad ipsum Abrahamum, ita videlicet, ut promittat in semine Abrahami benedicendas esse omnes gentes & familias terræ, sive ex semine Abrahami proditurum Messiam; Genes. XII, 3, XIX, 18. & XXII, 18, & Jacobo Gen. XXIIIX, 14. Hoc igitur Pactum Abrahamicum, cujus fundamentum est Messias sive Christus, est ratio illa, ob quam sive cujus intuitu Israëlitaë & *Populus Dei*, & *Filii Dei* dicuntur. Dicti autem ita sunt & tales fuerunt, antequam Messias sive Christus nasceretur è B. Virgine. Necessum igitur est ut Christus, cujus intuitu Israëlitaë facti sunt Populus Dei peculiaris & electus & Filii Dei, extiterit priusquam nasceretur è B. Virgine: quod adversus Socinianos probasse sufficit.

XXXIIX. Cæterum exferit hîc sese gradis difficultas: quomodo Israëlitaë se Filios Dei crediderint, & Deum Patrem suum non alio respectu quàm Christi Mediatoris invocaverint, quum tamen non ita perfectè & plenè sicut Christiani Incarnationis & Redem-

De myste-
riorum in
V.T. noti-
tia.

tionis

tionis mysterium cognoverint? Respondemus. Etiam si vulgus Judæorum eo facientia non ita perfectè sicut Christiani cognoverit, Sanctos tamen Patriarchas qui familiarius cum Deo tunc conversabantur, & quibus Deus intimius se revelabat, atque Prophetas qui tam præclarè de adventu Christi in carnem faticinati sunt, quod filii Dei essent credidisse, & Deum Patrem non alio quàm promissi Messiae Mediatoris & Redemptoris respectu invocasse. Etenim arcana istis temporibus tacita, aut perspecta habuerint Prophetæ, aut ignoraverint ipsi quid dicerent, quid eventurum prædicerent. Posteriorius quum & fidem & auctoritatem Prophetis adimat, facimus potius cum iis qui eorum omnium quæ vaticinati sunt, sufficientem notitiam Prophetis tribuunt. Quæ igitur B. D. *Georgius Calixtus* de SS. Trinitatis Mysterio, Duarum Quæstionum prima Num. XIII scripsit, ad præsens accommodamus negotium: nempe, *Non asserimus*, ait ibi, *nemini Patriarcharum summum hoc Trinitatis mysterium patefactum cognitumve fuisse; neq; negamus, esse in V. Testamento loca, quibus luculenta mysterii indicia contineantur, & quæ ubi de illo ex Novo clarè constiterit, ad id ipsum rectè accommodari, & de illo exponi possint.* Ista de Patriarcharum & Prophetarum Incarnationis & Redemptionis mysterii notitia, pari affirmari possunt probabilitate, quâ de Trinitatis mysterii affirmata sunt notitiâ.

XXXIX. *B. Lutherum* nostrum planè ad mentem S. Pauli Rom. ultimo v. 25. *de mysterio quod à temporibus æternis tacitum, nunc verò factum fuerit manifestum, sensisse & scripsisse, magni viri verba, quæ Operatione*
in Psal-

in Psalmum V, leguntur (ubi de *πρεσβυτερικὸν* agit) docent. *Deus*, ait ibi, *fidem Trinitatis* & *notitiam Christi* non fecit publicari tempore Patrum, nec *Mosis*, nec totius *Veteris Testamenti*, sed tantum occultè inspirari & figuris adumbrari.

XL. Nimium autem est, quod *Guilielmus Estius* Commentario in Cap. VIII Ep. ad Rom. asserere audet; Deum vocare Patrem suum, reservatum esse tempori gratiæ. Verba ejus hæc sunt: *Quæ quidem orandi formula* (Pater noster) *non legitur à quoquam justorum ante Christi adventum usurpata*, scilicet ut Deum orans, patrem appellaret, dicendo Pater meus, aut Pater noster, sed reservata fuit tempori manifestandæ gratiæ. Nec enim hoc quisquam facere ausus fuit, antequam Christus naturalis Dei filius dignatus nos habere fratres, id juberet. Ista Estius, quem minùs circumspectè hîc incessisse, ex iis quæ ex Esaiâ adduximus liquet. Ad hunc enim si respexisset, invocationem Dei sub nomine Patris Israëlitis usitatam, & temporibus gratiæ haud quaquam reservatam fuisse, non potuisset non agnoscere.

XLI. Assumimus nunc exempla eorum, qui Christo incarnato, ætate extra controversiam, fuerunt maiores: de illis tamen affirmat Scriptura, quod his omnibus sit prior. Johannes Baptista quum Jesum sibi appropinquantem conspiceret, intento in adventantem digito exclamavit: *Hic ille, de quo dixi, post me venit vir, qui ante me factus erat, quia prior me erat.* Johannes ex sterili matre Elisabetha natus est priùs quàm Christus è B. Virgine nasceretur. Quod si verò ante Johannem fuit Christus, non tunc demum esse cœ-

Ab exi-
stentiâ
ante Jo-
hannem
& mun-
dum con-
ditum.

*Ab exi-
stentia an-
te Abra-
hamum.*

pit, quando è B. Virgine est natus : tunc enim Johan-
nes non posterior, sed prior Christo fuisset. Amplius
est, quod *ante Abrahamum*, imò ante mundum condi-
tum fuisse Scriptura affirmat Joh. IIX, 56, 57 & 58.
*Abraham pater vester gessit ut videret diem istum
meum, & vidit & gavisus est. Dixerunt ergo Judæi ad
eum; Quinquaginta annos nondum habes & Abraham
vidisti? Dixit eis Jesus, Amen amen dico vobis, prius-
quam Abraham fieret, ego sum.* Clarissimo huic Soli ut
nubem obducant Sociniani prætendunt, consideran-
dum hîc esse Abrahamum ut *Pater est multarum gentium*,
Rom. IV, 16 & 17. & XI, 15. Sensum igitur Christi verbis
hunc affingunt: *Antequam Abraham fieret Pater multa-
rum gentium, ego sum lux mundi Servator & Redemptor.*

XLII. Verùm ita procul dubio assertio ista erit
intelligenda, sicut illam intellexerunt Judæi tunc, quum
à Christo proponeretur. Sic autem intellecta & acce-
pta tunc sunt à Judæis, ut blasphemiam eam interpre-
tarentur, & ideò quod blasphemus esset, *lapides ad
eum lapidandum tollerent*: quod certè non fecissent,
si nihil amplius dixisse eum credidissent, quàm quod
prius quàm Abraham multarum gentium (nato de-
mum Messia) pater esset factus, ipse fuerit. Hoc
enim facile fuissent concessuri, nec ideò blasphemiam
eum damnaturi, & quidem tantæ, propter quam esset
lapidandus. Nec ad hoc, ut Christus prius extiterit
quàm Abraham fieret pater multarum gentium, opus
erat quinquaginta annorum spacio, siquidem
Abraham, statim postquam in carnem venit *Redemptor
Gentium*, factus est istarum gentium *Pater*. Atq; si Judæi
non

non sic intellexissent verba Christi, sicut intelligi debebant, fecisset ejus erroris indicium Evangelista, sicut Cap. II, 19 & seq. ubi illud quod *de templi corporis sui destructione & reedificatione* dixerat, de templo Hierosolymitano quum intellexissent, v. 21 istum Judæorum errorem emendat Evangelista, hac addita epicrifi: *At ille loquebatur de templo corporis sui*; quales emendationes perperam intellectorum, Johanni non sunt infrequentes.

XLIII. Deinde promissio Abrahamo facta, non statim simul & semel tota, non finaliter, sed inchoative in illis omnibus est adimpleta, qui à principio factæ promissionis & deinceps, è Gentibus & Judæis ad agnitionem veritatis adducti, veram salvificam fidem amplexi, & suscepto Baptismo Ecclesiæ sunt inserti: atque in hunc usque diem adimpletur in illis, qui vel Judaismo vel Muhammedanismo renunciantes, Ecclesiæ acquiruntur, & acquirentur usque in consummationem seculi. Adimpleta autem istum in modum est promissio Abrahamo facta, diu antequam incarnaretur Messias, & nasceretur è benedicta Virgine seminis Davidici. Nempè in diebus Josephi & Mosis, & in illo die, quo *Altare Domino fuit in medio terræ Ægypti*: quo *cognitus est Dominus ab Ægypto, & cognoverunt Ægyptii Dominum*: quando *benedictio fuit in medio terræ Ægypti*: cui *benedixit Dominus exercituum, dicendo: Benedictus populus meus Ægypti, & opus manuum mearum Assur*. Esaiæ XIX à v. 18. usque ad finem. Et *Ninivæ, qui resipuerunt ad prædicationem Jonæ*, Matth. XII, 41. Hi verò & plures alii dudum, antequam carnem ex B.

Quod promissio Abrahamo facta successive sit adimpleta.

Virgine assumfisset Messias, *resipuerunt*, & amplexi sunt fidem in Messiam promissum, quorum omnium in eum credentium, pater fuit Aaraham.

XLIV. Finaliter autem promissio Abrahamo facta, maximè & notabiliter adimplebitur, quando even-
turus est *introitus plenitudinis Gentium, & totus Israël servabitur*. Rom. XI, 25. Iste videlicet introitus Gen-
tium, & conversio totius populi Israëlitici, de quâ Oseas
cap. III, inter signa supremum adventum Domini &
Redemptoris nostri Jesu Christi ad Judicium, atque
universalem Resurrectionem antecessura, referuntur.

XLV. Denique etiam hoc in sermone Christi
cum Judæis attendendum, quod non dixerit Servator,
se ante Abrahamum FUISSE sed ESSE: *Antequam
Abraham fieret*, ego SUM. In isto autem præsentis
temporis verbo SUM, emphasis latet, *prædestinatio-
nem*, in quâ magnum asylum collocant Sociniani, ex-
cludens. Nempè, dicunt illi, extitisse Christum ante
Abrahamum, non actuali existentia, sed intentionali, in
mente Divina destinatum ad hoc, ut definito tempore
in mundum veniret. Sed obstat, quod Christus dixit
se ESSE ante Abrahamum: qui sermo non admittit
rei futuræ destinationem, sed significat præsentis exi-
stentiam. Si dixisset se ante Abrahamum FUISSE
prædestinatione, non directè respondisset Judæorum
objectioni, qui ideò ætate Abrahamum antegressa exti-
tisse eum pernegabant, quod *quingenta annos non ha-
beret*. Per hoc verò non denegatur præsentia per
prædestinationem sed actualis; quod videlicet ideò,
quia quingenta annos nondum haberet, Abrahamo,
ante

ante multa secula mortuo, actu non coëxtiterit, multò minùs ante eum actu existere potuerit. Si intellexissent Judæi existentiam ante Abrahamum non actualem realem, sed in scientia Divinâ intentionalem, per quam destinatus esset ad existendum aliquando realiter, non contradixissent; siquidem ipsi quoque eodem modo ante Abrahamum in Scientiâ Divinâ extiterunt, destinati ad id, ut circa tempora nativitatis Messiae, illi ipsi, quorum tunc multi nondum habuerunt quinquaginta annos, temporibus istis reservarentur, Christo in mundum prodeunte, atque redemptionis officium obeunte, in populo Judaico existerent.

XLVI. Diximus in *Prædestinatione* magnum asy- De exi-
lum quærere & collocare Socinianos. Nempè hoc stentia
ariete admoto, prostertere conantur etiam illud dictum per præ-
quod legitur apud Johannem Cap. XVII, 4 & 5, quo dest.
luculenter probatur, *extitisse Christum prius quàm hic mundus existeret.* Verba apud Johannem, quibus Dei filius Patrem suum coelestem affatur, ita habent: *Ego te glorifica vi super terram: opus consumma vi quod dedisti mihi ut facerem. Nunc igitur glorifica me tu Pater apud te ipsum, eâ gloriâ quam habui apud te, prius quàm hic mundus existeret.* Invocare, dicunt, Christum Patrem coelestem ut *velit se glorificare*, nempè secundum humanam naturam, siquidem Divina nulla glorificatione indigeat. Quandoquidem igitur *glorificari* ad naturam referunt humanam, non possunt non etiam tempus, quo glorificatus sit, nempè *antequam mundus existeret* ad eandem referre naturam. Quod si homo glorificatus est, ajunt, homo etiam gloriam habuit apud

Deum, ante conditum mundum: ne quis tamen ex concessis interat, Ergò etiam homo extitit ante conditum mundum, limitant & addunt: scilicet per prædestinationem.

XLVII. Respondemus reassumtis superioribus. Nempè sicut non sequitur, Christus extitit antequam Abraham esset, Ergò extitit per prædestinationem ad aliquando actu existendum; ita quoque non sequitur: Christus gloriam habuit apud Deum ante conditum mundum, Ergò per prædestinationem, ad aliquando glorificandum. Ut paucis nos expediamus, isti explanationi, quod S. Scriptura de Christo Prophetico more, tanquam dere in futurum gerenda loquatur, atque quod ideò asserta existentia ante Abrahamum; item, glorificatio ejus ante jacta mundi fundamenta, non aliter quàm per prædestinationem ad futurum tempus, sit intelligenda: isti, inquam, perversæ interpretationi aut depravationi potius, opponimus *Sirmiensis Concilii*, in quo Photinus de Episcopatu dejectus est, Anathematismum, per quem interpretatio ista est damnata. *Si quis secundum præscientiam vel prædestinationem, ex Mariâ dicit Filium esse; & non ante secula ex Patre natum apud Deum esse, & per eum facta fuisse omnia: Anathema sit.* Hunc verò ipsum Sirmiensem Anathematismum *Hilarius* libro de Synodis explicat verbis, quæ adscribi merentur: *Deum omnium nostrorum, inquit, Dei Filium ante quàm corporeus nasceretur, negaturi, secundum præscientiam & prædestinationem, non secundum naturæ subsistentis essentiam fuisse affirmant; i.e. ut per præscientiam Patris, qui eum prædestinavit ut esset,*
aliquan-

aliquando scilicet gignendus, ex virgine nunciatus nobis fuerit potius quàm ante secula, in naturæ Divinæ substantia natus extiterit: utq; omnia quæ ipse in Prophetis de incorporationis suæ, ac passionis sacramentis locutus est, ipsa illa secundum præscientiam de Deo à Patre sint dicta. Itaq; doctrinæ hujus perversitas condemnatur: ut cognitus nobis unigenitus Filius Dei, natus potius ex Patre ante secula, & ipsa secula cum creaturis omnibus condens, quàm prædestinatus sit esse gignendus.

XLIX, Symbolam quoque egregiam confert *Ex adscē-*
S. Johannes, quando Cap. VI, 62, ait: *Quid si spectaretis su Christi*
filium hominis adscendentem eò, ubi erat prius. De visi- *in cœlum.*
bili adscensione post exantlatum redemptionis officium, in cœlum, verba fieri est extra controversiam. Efficitur inde Christum extitisse antequam nasceretur, tali argumento: Quo Christus adscendit, ibi secundum ista Johannis, fuit prius quàm eò adscenderet. Sed Christus adscendit in cœlum. Ergo Christus, secundum Johannem, in cœlo fuit prius quàm eò adscenderet. Admittunt illi totum argumentum: sed per illud nihil aliud probari dicunt, quàm quod extiterit in cœlo antequam *visibiliter* eò adscenderet: nec tamen probari quod debebat, nempe extitisse in cœlo *antequam nasceretur*. Hoc verò, non illud esse in quæstione. Constituunt videlicet inter nativitatem & visibilem adscensum, alium aliquem invisibilem, inter utraq; ista intermedium adscensum. Hunc eo ipse tempore quo à diabolo tentabatur, obtigisse perhibent, atque sic prius quidem quàm visibiliter adscenderet in cœlum, non tamen prius quàm nasceretur, fuisse in cœlo, siquidem profectâ & adultâ ætate istam
Matth.

Matth. IV satis prolixè memoratam satanæ tentationem sustinuerit. Nihil nunc dicam de eo, quod inter nativitatem & visibilem adscensum medius adscensus nullo Scripturæ nitatur testimonio: hoc saltem dico, si vel maximè admittatur, vel ponatur inter medius ille adscensus, hoc tamen non obstante, aliud Scripturæ, quin ipsius Servatoris nostri effatum, evincere, quod ille (quantumvis post incarnationem adscenderit in cœlum) tamen etiam ante incarnationem fuerit in cœlo. Probatio nititur ipsius Christi verbis Joh. III, 13 Nicodemo dicentis: *Nemo adscendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo.* Si nemo adscendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo; filium hominis fuisse oportet in cœlo, antequam prima vice, tempore tentationis sublatus, adscenderet in cœlum. Unde efficitur: Filium hominis è B. Mariâ natum (ante priorem illum effectum & commentitium adscensum in cœlum) fuisse in cœlo, atque consequenter prius ibi extitisse quàm nasceretur. Adscensio videlicet hîc præsupponit *descensum*, qui adscensum anticipaverit. Etiam si igitur post nativitatem millies & amplius adscenderit, oportet tamen antequam nasceretur inde descendisse, quia impossibile est, adscendere quemquam, propriâ quidem virtute in cœlum, qui inde non prius descenderit.

*A principio
origi-
nis.*

X L I X. Impossibilitatis ratio præterquam quod in verbis Christi est fundata, sita est in *principio originis Filii hominis*, quod non est è terrâ, sed è cœlo. Tò *Descendere* enim *de cœlo*, quod hoc videlicet loco dicitur, Dei Filium descendisse de cœlo, nihil est aliud, quàm *Dei Filium factum esse Filium hominis*, sic ut terminus

minus descensus sit filius hominis. *Termini* autem hujus *Principium* quum sit è cœlo, prius fuisse oportet Filium hominis in cœlo, quàm in terra nasceretur è Benedi&ta Mariâ virgine.

L. Quantumvis igitur maximè probaverint, adscendisse Christum semel ante adscensum visibilem, ad Thesin tamen quam defendunt probandam, quod scilicet *non extiterit antequam* nasceretur, nihil prior ille adscensus faciat, nihilominus tamen, invenisse sibi visi non quod pueri in fabâ, instant & urgent; Priorem illum adscensum inde probari, quod in fontibus Græcis vox præteriti temporis *ἀναβέβηκεν* *adscendit non adscendet* existat. Quum igitur Joh. III, 13, Christus antequam visibiliter in cœlum adscenderet, dixerit, *Nemo adscendit* (in præterito) *in cœlum, nisi qui descendit de cœlo*, inde necessariò sequi contendunt, adscendisse eum in cœlum priùs, quàm visibiliter adscenderet, quum in præterito, *ascendit*, loquatur. Respondemus: Solennè esse Scripturæ, ut de re certò certius eventura, tanquam de præterita vel etiam interdum tanquam de præsentiloquatur. Prioris exemplum extat Esaïæ IX, 6. *Puer natus est nobis, Filius datus est nobis*. Nondum tunc natus erat puer iste Christus, nondum datus erat Filius, natum tamen & datum esse dicit, quia tam certò nasciturus atque dandus erat, ac si jam tùm natus ac datus effet, Posterioris evidens exemplum cernimus in ipsâ S. Eucharistiæ institutione, quando dixit Servator noster; *Hoc est corpus meum quod pro vobis traditur*. Tunc, quum institueret S. Eucharistiam, nondum tradebatur. Loquitur autem de certò certius eventurâ traditione corporis

F

poris

ris sui in mortem crucis in præsenti, ac si actu tradere-
tur. Et ad eundem modum in discursu cum Nicodemo,
de futuro adscensu in præterito loquitur, quia tam certò
erat adscensurus, ac si jam tùm adscendisset. Ad-
scribam quæ appositè hanc in rem commentatus est
Hermannus Rennecherus Hebrææ linguæ in Heidelber-
genſi Acad. olim Professor: *Diligenter & accuratè est
observandum, quod Prophetæ etiamſi de rebus longiſſimè
futuris vaticinium fuderit, & quod poſt aliquot cenſenos
annos erat futurum prædixerit, tamen præteriti tempo-
ris verbis pro futuris Enallogicè utatur, idq; propter in-
fallibilem eventûs certitudinem, atq; ob fixam immotamq;
Divinarum promiſſionum constantiam, quod ea, quæ Deus
ſe daturum promiſit, tam certa & vera ſint, ac ſi re ipſâ
& effectu exhibita eſſent, oculis ſubjecta viderentur.*

LI. Sed quid opus eſt multis? Probet pars ad-
verſa, ſi fidem ſibi perhiberi vult, uno ſaltem Scriptu-
ræ testimonio primum illum, quem commenta eſt
adſcenſum, quod quàm primum fecerit, non repugna-
bimus; quàm diu verò non fecerit, putidi commenti
loco habebimus illud Oſtorodii ſomnium.

LII. Violenter verò in ſenſum perverſum detorquere
Scripturam, ſi eſt interpretari, Sociniani Interpretes fu-
erint, plus quàm ingenioli. Senſum enim ex eâ non effe-
runt ſed in eam inferunt. Myſteria fidei inde, non ſicuti
par eſt, & ſenſus literalis poſtulat, deducunt, ſed prout
præconcepta opinio atq; pertinax theſin defendendi
ſtudio flagitat, verbum quod eſt locutum os Domi-
ni eouſque verſant, donec emergat ſenſus ad firman-
dam hæreſin commodus, vel apparenter ſaltem aptus.
Squa-

Squamas tales Socinianas, de pluribus Scripturæ oraculis, quibus Dei Filii æternitas solidè asseritur, detergeremus, si propositum brevitatis studium, & Disputationis Academicæ mensura permitteret. Reliqua igitur tantisper, donec se exserat alia oportunitas, seponimus, & in iis, quæ de *μεγυπαίεξ* sive existentia Christi ante nativitatem ejus & incarnationem huc usque commentati sumus, hac vice acquiescimus.

LIII. Eviçta æternitate de vera Redemptoris & Servatoris nostri Divinitate, haud magnopere fuerit laborandum. Etenim si est æternus, non poterit non esse *Divinitas Christi probata,* verus Deus, siquidem nemo præter unum & verum *ejusdem æternitatis demonstratio.* Deum, à parte ante & à parte post (ut istoc Scholasticorum termino uti liceat) est æternus. Et vice versa, quisquis veram Filii Dei Divinitatem solidis ex Sacrà paginâ depromtis & deductis argumentis evicerit, eadem operâ æternitatem ejusdem probaverit, siquidem ex æternitatis naturâ spontè effluit, eum qui est æternus, non posse non verum esse Deum. Est enim de veri Dei essentiâ, atque intrinsecâ ejus ratione, ut sit æternus. Quia tamen etiam illam Christianæ Religionis arcem violenter invadunt Sociniani, & *Ἰεσὺς Χρῆστος* Divinitatem nihilo segnius, quàm ejusdem æternitatem sacrilegè impugnant, aliqua demonstrandæ Divinitati ergo revelata testimonia, lustrare non pigrabimur. Est videlicet hoc *Alterum* illud, cujus probationem Num. XIIIX suscepimus.

LIV. Consueverunt quidem Theologi, à Dei appellatione ducere argumenta : sed inter illa, præ aliis *Ab appellatione DEI.* ista sunt efficacia, quibus Christus non nudè & simpli-

citer appellatur Deus, sed cum appposito veram Divinitatem involvente. Talia sunt epitheta & tituli uni vero Deo proprii. Videlicet quando in Scripturâ vocatur *Emanuel, Admirabilis, Deus fortis, Pater æternus, Dominus Deus Sabaoth, Dominus exercituum, Jehova.*

*Anomine
J E H O-
VA Chri-
sto adtri-
buto.*

L V. Inter omnia ista sanctissimum Jehova nomen eminet. Hoc in tanta fuisse veneratione, ut ejus prolatio vulgo Judæorum fuerit illicita, *Drusius* in libello de Tetragrammato Cap. IX demonstrat. Ubi igitur probaverimus, nomen hoc Christo tribui, vera ejus Divinitas sufficienter fuerit evicta. Ab isto igitur incomprehensibili nomine fiat initium.

L V I. Jeremiæ XIII, 5, 6 & 7, officium promissi Messiae, quo ille exhibitus defuncturus esset, prolixè præsentatur, & mox subjungitur. *Hoc est nomen ejus quod vocabunt Jehova justus noster.* Intellectum autem voluisse Prophetam non alium, quàm promissum Messiam inde liquet, quod de venturis diebus & suscitando Davidi germine loquitur, quando ait: *Ecce dies veniunt* (de re futura loquitur tanquam de præsentibus, quia dies isti tam certò erant venturi ac si præstò adessent) & dicit Dominus, *Et suscitabo Davidi germen justum.* Per germen autem *Davidis* intelligitur & indigitatur Messias. Hinc est, ait *Flacius* in *Clave*, quod *Meschiæ* vocatur *Germen Davidis* *Jesaiæ XI, Jerem. XXIII*, quia erat nasciturus longo tempore post, ex obscurata & penè deficiente stirpe *Davidis*, sicut nonnunquam nova germina ex semimortua radice veteris trunci oriuntur. Porro quia Prophetæ multum inculcant nomen gèrminis de *Meschiâ*: inde factum ut *Zacharias* Cap.

Cap. III hoc nomen ei quasi proprium attribuerit. Inquit enim ibi *Deus*, Ecce adduco servum meum germen. Quasi diceret: eum servum adduco, quem toties per Prophetas nominavi germen — *Jesaias IV* vocat *Messiam*, Germen Domini & fructum terræ: ubi videtur rectè duas diversas ejus naturas, & naturarum diversas origines indicare, quod Germen Divinitatem innovat, fructus verò terræ humanitatem. Respicere igitur l. c. *Jeremiam* promissum *Messiam* *Jesus Christum*, dubium esse non potest. Huic verò tribuit nomen *Jehovæ*, quod ulli creaturæ nec competit nec tribuitur: Oportet igitur *Messiam* *Jesus Christum* esse illum verum & summum Deum, cui sanctissimum nomen *Jehovæ*, de nullâ prædicatum creaturâ competat.

LVII. Sanctissimi autem nominis *Jehova* à *Germinis Davidis* detractio, & ad populum *Israëliticum* proximè nominatum applicatio, *Sociniana* detorsio est, quæ contextui verborum Prophetæ adversatur & repugnat. Quæ enim ibi de *Germinis Davidis* quod sit *Jehova justus*, sive *Dominus justitia nostra*; quæ de hujus regimine, de futura fidelibus justitiâ prædicantur, in *Judam* populumve *Judaicum* non quadrant: *Christus* autem est Rex à Deo Patre unctus, & constitutus super montem *Sion* Ps. II, 6. Est *Rex noster* Zachar. IX, 9. Est *Justitia nostra*, I Cor. XXX, ut in illo efficiamur *Justi Dei*, II Cor. V. 21.

LIX. Obijciunt hic iterum *Sociniani* cavillatores, argumentum ab unctione emendicatum, quod ita habet: *Qui unctus est, qui Deum, h. e. se superiorem & majorem*

Argum.
ab unctione.

jorem habet, qui etiam consortes & Jocios regni habet: is non est æternus Deus, Christus est unctus, habet Deum & consortes &c, Ergo non est æternus Deus. Sed est fallacia secundum quid. Ea enim omnia de Christo dicuntur, non simpliciter sed secundum quid, ratione officii Mediatoris & humanitatis: quâ ratione & unctus est, & Deum & consortes habet. Non verò ratione æternæ suæ Divinitatis, secundum quam Filius quidem habet Deum relatè seu *ὑποστατικῶς*, hoc est Patrem: non verò absolutè h. e. Deum conditorem.

LIX. Excipiunt porro atque denominationi per quam Christus Jehova appellatur, opponunt; etiam Angelos in Scriptura quandoque hoc nomine insigniri, adeoque non esse nomen Deo proprium. In exemplum adducunt, quod Exod. XIII, 21, Jehovam instar ducis filiorum Israël eos præcessisse fertur, interdum in *columnâ nubis*, densâ nocte in *columnâ ignis*. Capite autem proximè sequente, eum, dicunt, qui præcesserit Israelitas viæ ducem versu 19, Angelum appellari: Angelus verò, quum nuncium, cujus ministerio Deus ad exsequendum naturæ potentiam superantia miracula utatur, significet, non alium ibi indigitari Angelum quàm creatum, obtendunt.

Quomodo
Angelis
tribuatur
Jehova
nomen.

LX. Movit hoc dubium Janus Drusius, in prioris ad Corinth. XII, 3: *Dicet, ait, aliquis, quomodo nomen est Deo proprium, quod etiam Angelis tribuitur? At statim respondet: Meo iudicio non Angelus vocatur Jehova, sed idem dicitur Deus facere & Angelus: Deus per Angelum, Angelus nomine Dei, Sic Rex per Legatum dicit, quæ etiam Legatus dicit: non tamen ideo Legatus voca-*

vocatur Rex. A Drusio diffensisse B. Lutherum, tantum abest, ut diu ante illum in eundem sensum scripserit Commentario in Cap. XLIX Geneseos, ad v. 17: *Conferendi, inquit, sunt loci. Paulo ante dixit, surrexisse tres viros: hic dicit, Dominum* יהוה *loquutum esse. Tres viros vocat, secundum sensum Abrahamæ: ita enim is judicabat esse homines, sed homines Dei & sanctos: quod Angeli essent non cogitabat. Deum autem dicit loquutum: communi Scripturæ phrasi, quia Divinitus missi Angeli, non suum sed Dei verbum afferebant. Prolixior est commentio, quam ut integra hic adduci possit. Adduxit eam copiosius B. D. Georgius Calixtus in solutione Quæstionis, num V. T. Patribus, Filius Dei in propria sua hypostasi apparuerit? ubi inter alia etiam ista allegat: *Ego sequor Scripturæ auctoritatem, quæ Deum loqui dicit, cum loquuntur vel Angeli, vel sancti homines ex Dei vel mandato vel revelatione.* Non autem sequitur, Deus loquitur per Angelos, vel sanctos homines, ergo illi sunt Deus, quamvis Deus loquutus dicatur.*

LXI. Amplius esse videri possit, quod Jehova nomen Dei non Angelis tantum & viris sanctis, sed etiam rebus inanimatis in S. Scripturâ tribuitur. Sic Genes. XLII, 14: *dicatur vocasse nomen loci Jehova providebit.* Et Exod. XVII, 15: *Vocavit nomen ejus, altaris, Jehova vexillum meum.* Urgent quidem loca ista uno ore Socinianorum primarii: Sed neque ab Abrahamo locus iste, neque à Mose altare, sed Deum, qui istis in locis præsentiam suam exhibuerat, sic appellari, ut posteritati divina panderentur & innotescerent beneficia.

Non

*Quomodo
rebus in-
animatis
nomen Je-
hova tri-
buatur.*

Non autem sequitur, Altare memoriæ ergo vocatur Jehova vexillum meum: ergo altare est Jehova vexillum meum.

LXII. Plura adduceremus Scripturæ testimonia, quibus Christo Jehovæ nomen tribuitur, dummodo tempus pateretur & paginarum angustia illa caperet. In Psalmis præsertim extant plurima quæ in N. T. ad Christum applicantur. Sunt autem valida argumenta, quæ utriusque Testamenti collatio suppeditat. Sic legimus Psal. XXIV, 7, & seq. *Elevate o portæ capita vestra, & elevate vos portæ perpetuæ: & introibit Rex gloriæ.* Quis est iste Rex gloriæ? *Jehova fortis & potens, Jehova potens in prælio.* *Elevate o portæ capita vestra, & elevate vos portæ perpetuæ, & introibit Rex gloriæ.* Quis est iste Rex gloriæ? *Jehova exercituum, iste est Rex gloriæ.* Jesum Christum, qui Rex Regum & Dominus dominantium Apocal. XVII & XIX appellatur, atque cum Sacerdotali tum Regio officio, in mundum veniens, functus est, esse illum Regem gloriæ *Jehovam fortem & potentem in prælio, Jehovam exercituum*, de quo Regius Propheta est vaticinatus, quamvis Novi Testamenti suffragio abundè confirmetur, non tamen desunt, qui de *Arca foederis*, & hujus domicilio templo Hierosolymitano per Davidem dicta ista volunt. Sed non nisi per longè petitam figuram, è Rege gloriæ, illi arcam templumve effecerint. Neque enim arca foederis, neque templum Hierosolymitanum sunt Rex gloriæ, sed ex affe quadrant in illum, qui Regis officio gloriosè est functus.

LXIII. Melius igitur consulti, cum S. *Justino Martyre* & aliis probatis priscae Ecclesiae Patribus, Davidis illud vaticinium de Christo & gloriosâ ejus in cœlum migratione accipiunt & intelligunt. Nec secus aut aliter interpretantur Psalmi XVII, quintum & sequentes versus istos: *Adscendit Deus cum jubilo: Jehova cum voce tubæ. Cantate Deo, cantate, cantate Regi nostro, cantate. Quoniam Rex universæ terræ Deus. Cantate quotquot intelligitis. Regnat Deus super gentes. Deus scilicet super thronum suum sanctum. Principes populorum congregati sunt, ut sint populus Dei Abraham, quoniam Dei sunt scuta terræ, vebementer elevatus est.* Repræsentatur hîc Prophetis usitata patetica oratione adscensus ejus qui regnat super Gentes, & cujus populus sunt Gentes: Cuicunque igitur innotuit mysterium vocationis Gentium, illi dubium haud quaquam esse poterit, Christum esse illum, qui *regnet super Gentes, & cujus populus sint Gentes*: atque sic etiam non dubitabit, vaticinium hoc in promissum Messiam Jesum Christum prospicere.

LXIV. Per *Esaïam* multa Messiae encomia sunt revelata. Cap. VII. 14. *Emanuelis* nomen ei tribuitur. *Ecce virgo concipiet, & pariet Filium, & vocabis nomen ejus Emanuel.* Significat autem Emanuel nobiscum Deus, interprete Evangelista Matth. I. 23. Sed dicat aliquis, malè convenire inter Prophetam & Evangelistas: siquidem Filius promissus, secundum hos *Jesus*, secundum *Esaïam Emanuel* vocari debuit. Verùm errant qui ita opinantur: pulchrè enim inter utrosque convenit, siquidem *idem est Jesus & Emanuel*, non quidem sono, ut ait *Tertul-*

Ab E-
MANU-
ELIS ap-
pellatione.

lianus, sed *sensu*. Est enim Messias hoc ipsum, quod utroque significatur nomine. Est *Emanuel* i. e. *Deus nobiscum* cum carne nostra, adsumtâ ad propriam Divinæ naturæ ὑπόστασιν, naturâ humanâ, intimè & inseparabiliter nobis unitus: est Θεὸς μετ' ἡμῶν. Est etiam *Iesus* i. e. Servator noster, qui nobiscum atque in medio congregatorum in nomine suo, se fore est pollicitus.

LXV. Est autem observandum, quod jam dudum observarunt antiquissimi Patres: noluisse Prophetam dicere, fore ut Christus *proprio nomine* Emanuel vocaretur, sed quia Emanuelis nomine significata gloriosa Eminentia, nascituro Virginis Filio, futura esset propria, propter virtutum istarum possessionem, summo merito *Emanuelem* vocari posse. Esse autem Emanuellem & Jesum idem significantes voces, inde fit manifestum, quod Evangelista *totum hoc factum esse* dicit, *ut impleretur quod dictum est à Domino per Prophetam* videlicet Esaiam.

LXVI. Faciunt ista ad illustrandum etiam illa Messiae encomia quæ Cap. LX. 14. per eundem Esaiam coacervantur: ubi ait Propheta fore ut nomen ejus vocaretur *Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis*. Sed sic nullibi in Scriptura vocatur. Non itaque intendit affirmare, tot *nominibus* ceu *propriis* appellatum iri, sed fore eum illud quod nomina ista nativâ suâ indole significant, vel qualem præseferunt. Scripturis enim, Prophetis cum primis usitata phrasi, ὡς *vocabitur*, vel *vocaberis*, nomen appellativum proprium, quale est Johannis, Petri

Petri aut Pauli, non decerni, sed notari rem ipsam, nomine quo vocatum iri perhibetur, signatam, infinita in Scriptura conspicua exempla comprobant. Sic *Esaie* I. 26. prædixerat Propheta de Jerusalem: *Post hac vacaberis civitas iusti, urbis fidelis*; non quod eo nomine unquam esset vocanda: sed quod talis futura, ut ita meritò vocari possit. Eadem ratione dixit idem Propheta *LX. 14. Vocabunt te civitatem Domini Sion sancti in Israel*, quum tamen eo nomine vocata sit nunquam. Similia exempla extant *Jerem. III, & Zachar. IIX. 3.* ut plura nunc non attingam.

LXVII. Acedimus ad alia veri Dei Epitheta, atque inter illa ad expendendum titulum *Domini & Dei Sabaoth*. Significationem & SABAOth quod attinet, cum exercitus militares, tum omnis cælo terraque receptus apparatus, atque omnigena rerum horum ambitu circumscripta abundantia, voce Sabaoth indigitatur. Consulendi atque & in testimonium vocandi nobis hîc sunt viri Hebræi idiomatis periti. Inter hos haud postremus *Janus Drusus*, Ebraicarum Quæstionum ac Responsionum lib. II. Quæst. I. *Nos scimus*, inquit, *ita*, Adonai Sabaoth, aut Elohim Adonai, appellari exercitus & copias militares; tum etiam dici Sabaoth, quicquid cælo terræve continetur. Id docet locus qui est apud *Mosen* libro *Iustorum* Capite II. Perfecti sunt cæli & terra, & omnis exercitus eorum. Igitur *Deus Sabaoth*, quia imperium habet in exercitus, quæ cælestes quæ terrestres b. e. in res omnes creatas. Dominus igitur Sabaoth idem est quod *Dominus exercituum*, quo nomine passim in Scripturâ venit summus

DOMI-
NUS SA-
BAOTH.DOMI-
NUS EX-
ERCITU-
UM.

Deus. Nec tamen τὸ Sabaoth solitariè Deo tribuitur, sed semper cum appposito, ut dicatur vel *Deus Sabaoth* vel *Dominus Sabaoth*. Unde idem qui supra, XVI Observationum Librorum, libro VIII Cap. XXI. *Crede mihi*, inquit, *nunquam de Deo, nisi Deus Sabaoth, Dominus Sabaoth. Si fallo nolo mihi post hac quicquam unquam accedas.* Et iterum Coment. priori ad voces Novi Testamenti. *Non legimus*, ait, *uspiam Sabaoth simpliciter, sed Dominus Sabaoth aut Deus Sabaoth.* Quandocunque igitur Sabaoth non absolutè sed appposito nomine *Dei* aut *Domini* vel cum restrictione ad *Dominum* vel *Deum* prædicatur, tunc citra dubium est nomen uni vero Deo proprium. De hoc tam certus fuit *Buxtorfius* ut Dissert. de Nominibus Dei Num. 60, *Nulli creaturæ hoc Epitheton, Dominus Exercituum, in S. Literis tribui, audacter & rotundè affirmaverit.*

LXIIIX. E superius adductis quum sufficienter constet, non alium quàm unum verum Deum, vocari in Scriptura *Dominum, Deumve Sabaoth*, vel *Exercituum*, quod eodem recidit, porrò nobis incumbit probatio ejus, quod promissus & definito tempore exhibitus Messias, sit ille de quo Scriptura perhibet quod sit *Dominus & Deus Sabaoth* sive *exercituum*. Facit autem hoc satis disertè Zacharias Propheta II, 8 & seq. quando Ecclesiam sub nomine *Filiæ Sion* sic affatur: *Sic dixit Jehova exercituum: Post gloriam — jubila & lætare Filia Sion, quia ecce veniam & habitabo in medio tui, ait Jehova.* Venturus autem & habitaturus in medio Ecclesiæ non fuit alius quàm promissus Messias.

Messias. *Adjungentur deniq; gentes multæ, ad Dominum in illa die eruntque mihi populus, & habitabo in medio tui: & scies, quia Dominus exercituum misit me ad te.* Ipsum illum, qui hîc loquitur *Dominus exercituum*, non esse alium quàm promissum Messiam, inde liquet, quod *missum se ad gentes* dicit. *Missum* autem se esse dicit, adhibita voce præteriti temporis, quia tam certò erat mittendus ac si jam missus esset. In personam verò Messiaë loquentis, consentiunt Patrum antiquissimi. *Hieronymus: Vox, ait, Salvatoris loquentis inducitur, omnipotens à patre omnipotente missum se esse dicit.* Eundem in sensum etiam exposuit *Eusebius* libro VI de Demonstr. Evang. Cap. XVI. A quo autem missus sit, paulò post docere eum ait *Eusebius*, quando dixit: *Et cognoscetis quia Dominus exercituum misit me:* in Hebræo est nomen *יהוה*, quod solius veri Dei est nomen. Quia igitur nomen uni & soli Deo proprium de utroque, & mittente & misso prædicatur, utrumquæ esse oportet unum illum verum Deum, cui nomen *יהוה* tantum competit.

LXIX. Dicit autem *Post gloriam* i. e. postquam gloria editis in carne stupendis miraculis, & resurrectione & adscensione in cælum esset manifestata. In istis enim quæ diximus propriè sita est gloria Christi in terra gentibus manifestata. Et hoc vult *Jobannes*, quando Cap. VII dicit; *Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.*

LXX. Frivola est *Socini* exceptio, quod *τὸ misit me* de Angelo accipiendum esse contendit. Ratio quâ nititur hæc est, quod nisi Angelus de se ipso loquutus

non esset, dicere haud potuisset, Dominum exercitum se (Angelum) misisse. *Hoc verò*, addit, *et per se esse absurdum, et ab omni usu Prophetarum Veteris Testamenti abhorere.* Imò abhorret potius ab usu omnium Prophetarum, *Dominum exercituum*, qui versu 8, *dixisse* sive loquutus esse perhibetur, non sit ipse ille *Servator cujus vocem loquentis induci* ait Hieronymus, quum Angelus nec sit glorificatus, nec sit ille Dominus exercituum, qui ista loquutus esse affirmatur, nec missus sit ad gentes illas quæ Judæos spoliaverant.

LXXI. Nec magis est solidum quod urgere pergit Socinus: *Nihil absurdius aut magis ridiculum excogitari posse, quàm ita interpretari Scripturam, ut dicatur ipse Dominus exercituum mitti et quidem ab ipso Domino exercituum h. e. à se ipso.* Non est quod hic fudemus: siquidem illi qui norunt Patrem & Filium unum esse, intuitu unius numero individuae essentiae, non autem esse unum intuitu diversarum Personarum, facile nodum hunc sunt soluturi & responsuri. Patrem & Filium unum quidem esse essentia DEUM, quando tamen Filius unus idemque cum Patre essentia Deus, à Patre missus perhibeatur, sic hoc esse intelligendum, quod non persona Patris mittentis, sed distincta à hujus personâ, Filii persona sit missa. Atque sic non unus idemque Dominus exercituum, quando misisse Dominum exercituum affirmat, semet ipsum miserit, sed personam Filii (qui & ipse est Dominus exercituum) missam à persona Patris, quem Dominum exercituum esse, ne ipsi quidem Sociniani negant.

LXXII. Sicut verò τὸ *Sabaotb*, non significat verum & summum Deum, nisi ei expresse apponatur nomen vel *Dei* vel *Domini*, ita quoque ipsius *Dei* vel etiam *Filii Dei* nomen solitariè sine ullo apposito veram Divinitatem efficacius exprimente, positum & de Christo prædicatum, non sufficienter veram ejus Divinitatem evincit, quia aliqui qui naturà nec Deus sunt, nec Filii Dei, tamen Dii Deique filii in S. Scriptura appellantur. Quando igitur nomine *Dei* aut *Filii Dei*, apponitur nomen aliquod aut epitheton veram Dei essentiam, Filiive per æternam generationem naturam cum gignentis naturâ eandem significantius exprimens, tunc demum ex appellatione Dei & Filii Dei, ducuntur argumenta veram Christi Divinitatem solidè evincentia.

LXXIII. Talia autem magnifica encomia, epitheta & tituli præter illos quos antea attigimus, sunt nomen VERI DEI, MAGNI DEI, DEI BENEDICTI IN SECULA, DOMINI GLORIÆ, REGIS REGUM ET DOMINI DOMINANTIUM. Item nomen Filii non simpliciter sed cum apposito eandem cum Patre naturam & essentiam involvente prolatum: qualia sunt, esse Filium UNIGENITUM, PROPRIUM. Sapiunt autem ista Dei encomia, peculiarem aliquam Deo propriam majestatem: sicut & τὸ *genitum esse* excludit omnem impropriam Filii acceptionem, & restrinxit ad filium ejusdem cum generante naturæ & essentiæ. Ista verò tanti profectò sunt ponderis, ut si pro dignitate expendenda essent, singula peculiarem merituarum sint commentationem. Verum quum
sub

sub manu præter opinionem jam creverit hæc scriptio, contrahenda sunt vela, & uno atque altero syllogismo irrefragabili ista omnia complectenda. Esto igitur primus iste: Quicumque DEUS non simpliciter & nudè, sed *Verus Deus, Magnus Deus, Deus Benedictus in secula, Dominus Gloriæ, Rex Regum & Dominus Dominantium* in S. Scripturâ diserte appellatur, eum oportet esse verum & summum Deum. Atqui Christus talis in S. Scripturâ diserte appellatur. Ergo Christum oportet esse verum & summum DEUM. Minor secundum singula sua membra est probanda.

VERUS
DEUS.

LXXIV. VERUM DEUM S. Johannes I. Epist. Cap. ultimo Christum diserte & rotundè appellat, his omnino verbis. *Scimus quod Filius Dei venit & dedit nobis mentem, ut cognoscamus illum qui verax est, τὸν ἀληθινὸν Θεόν*, Vulgatus rectè vertit *verum Deum: & sumus in verace illo, i. e. in Filio ejus Jesu Christo*. Hic est *verus Deus & vita æterna*. Subjecti loco hic ponitur pronomen ἑστὶν, quod est demonstrativæ particulæ instar, demonstrans subjectum, & illa quæ referenda sunt non ad Patrem, sicut contendit Socinus, sed ad proximè antecedens, quod est non Pater sed *Filius Patris, Jesus Christus*. De hoc verò subjecto prædicatur, quod sit *Verus Deus & vita æterna*.

LXXV. In prædicato notanter conjunguntur hæc duo, *Verus Deus & vita æterna*. Utræque autem prædicantur de uno eodemque subjecto. Ad quem igitur posterius prædicati membrum pertinet, ad eundem quoque est referendum prius. Sed posterius ad solum Christum pertinet, siquidem Deus Pater nullibi

nullibi in universâ Scripturâ *vita eterna* appellatur, Filius autem Dei passim. Sic videlicet Joh. I, 15, Servator de semet ipso: *Ego sum resurrectio & vita.* Et iterum Cap. XIV, 16. *Ego sum via, veritas & vita.* Ergo etiam prius prædicati membrum, ad eundem est ferendum.

LXXVI. Alterum encomium est MAGNI DEI. Hoc verò nomine, neque Angeli, neque Reges, neque Magistratus, neque quisquam mortalium alius in Scripturâ insignitur. Quapropter Magni Dei nomenclaturâ, vox Dei à latiori significatione ad strictiorem, veri & summi Dei redigitur. Ita verò legimus ad Titum II, 13. *Expectabis beatam illam spem, & illustrem adventum gloriæ MAGNI DEI & Servatoris nostri Jesu Christi.*

LXXVII. Scrupulum hîc incutit *Erasmus Rotterodamus*, quippè qui prædicatum, cujus utraque membra Græci sermonis contextus per particulam copulativam *et* conjungit & copulat, discerpit, & prius membrum ad Patrem, posterius ad Filium refert. Sed est ista violenta Arianis Socinianisque plus æquo favens detorsio: quam probare religio prohibet. Videatur B. D. Georgius Calixtus in Expositione literali Epist. ad Titum.

M A-
G N U S
D E U S.

LXXIIX. Porro esse DEUM BENEDICTUM IN SECU LA, non est improprie per æquivocationem aut analogiam dicti, sed veri & summi Dei descriptio, Patri in Ep. Rom. I, 25 adtributa. De gentibus enim ibi affirmat quod *commutaverint veritatem Dei in mendacium, & coluerint & servierint creaturæ*

D E U S
B E N E-
D I C T U S
I N S E-
C U L A.

H

potius CULA.

potius quàm creatori, qui sit *Benedictus in secula*. Item II. Cor. XXXI. se veritatem dicere testatur, *Deum & Patrem Domini nostri Jesu Christi, qui sit benedictus in secula*. Idem verò gloriosum uni vero & summo Deo proprium prædicatum, tribuit idem Paulus Christo Rom. IX. 5. ubi ex Israëlitis *Christum esse* affirmat, *secundum carnem, Deum benedictum in secula*. Unde per legitimam consequentiam deducitur: Quod ille, quem S. Scriptura *Deum benedictum in secula* appellat, sit verus & summus Deus: Sed non solum Deum Patrem verum etiam Filium, Scriptura Deum Benedictum in secula appellat. Ergò.

DOMI-
NUS
GLO-
RIÆ,

LXXIX. Idem S. Paulus Christum DOMINUM GLORIÆ appellat, quod vix magis gloriosum titulum, ad significandam Divinæ majestatis gloriam invenisset. Etenim Principes hujus seculi sapientiam Dei cognovisse negat, nam *si cognovissent*, ait, *nequaquam Dominum gloriæ crucifixissent*. I. Cor. II. 8. Confirmat hoc atque Christum Regem seu Dominum gloriæ esse disertè affirmat loco supra citato Regius Psalter: *Elevate ò portæ capita vestra, & elevate vos portæ perpetuæ, & introibit Rex gloriæ. Quis est iste Rex gloriæ? Jehova fortis & potens, Jehova potens in prælio. Elevate ò portæ capita vestra, & elevate vos portæ perpetuæ, & introibit Rex gloriæ. Quis est iste Rex gloriæ? Jehova exercituum ipse est Rex gloriæ.* Psal. XXIV. 7.

REX RE-
GVM, DO-
MINVS
DOMI-
NANTI-
VM.

LXXX. Denique quis est REX REGVM & DOMINUS DOMINANTIUM, si verus & summus Deus non est? Ita verò S. Paulus I. Timot. VI. 5: Christum

stum appellat ubi *servare* jubet Timotheum *ista mandata maculae & culpae omnis expers, usque ad illustrem illum adventum Domini nostri Jesu Christi. Quem temporibus suis ostendet, ille beatus & solus Princeps, Rex Regum & Dominus Dominantium.* Sunt quidem, qui ista de Deo Patre intellecta volunt; Admitto: attamen non excluso Filio, cui Johannes in Apocalypsi encomia ista in terminis, uti loquuntur, tribuit. De *Agno* enim *pugnaturus cum decem Regibus qui potestatem bestiae tradiderint*, vaticinatus est, quod victoriam de iis sit reportaturus, *quoniam Dominus Dominorum est & Rex Regum*: Apocal. 14. Et iterum Cap. IX, 16. De *amictu veste tincta sanguine, cujus nomen vocetur Verbum Dei*, affirmat, quod idem aliud *Habeat in vestimento & in femore suo nomen scriptum, Rex Regum & Dominus Dominantium.* Esse igitur oportet epitheta ista Deo Patri non sic propria, ut non competant etiam Filio. Quapropter, quicquid sit de loco è I. Timot. VI. adducto, significetur licet ibi Deus Pater, (inquâ sententiâ Estius est) ideò tamen prædicatum illud Filio non adimitur, sed totidem verbis in Apocalypsi, iterata vice ei tribuitur, quod nobis sufficere potest ad probandum, Christum eundem esse *Regem Regum & Dominum Dominantium* qui est Deus Pater.

LXXXI. Nec obstat pronomen demonstrativum *in quem*, quò minus non tam de Christo quàm de alio, ejus adventum ostensuro, ista intelligantur. Uterque enim sunt ostensuri gloriosum ejus adventum Deus Pater ea ratione qua I. Cor. XV, Paulus scribit Deum Patrem *omnia subiecturum Filio*, & Joh. V, 22.

Patrem dicit omne iudicium dedisse Filio quod ibidem ver. 27. confirmat his verbis: Potestatem ei Pater dedit iudicium exercendi, quia filius hominis est. Ipse etiam Filius non minus quam Pater ostensurus est in ^{temporibus} & gloriosam suam apparitionem, quando temporibus suis i.e. certo & destinato hominibus inperinvestigabili tempore, apparebit signum Filii hominis in cælo Matth. XXIV, 30. & videbunt filium hominis venientem in nubibus, cum potentiâ multâ & gloriâ; Marci XIII. 26. Placent quæ in verba Pauli ad I. Timot. VI commentatus est B. D. Fridericus Balduinus. Nonnulli, inquit, hoc de Deo Patre intelligunt: sed quum Patri & Filio omnia sint communia Joh. III. 35. & similia epitheta tribuantur Filio, Apocal. XVII, 14, & 19, 16, nihil refert quin hæc omnia de Filio Dei accipiamus, à quo tamen non exclusus est Pater.

UNIGE-
NITUS
& PRO-
PRIUS
FILII.

LXXXII. Alter syllogismus firmissimo stans talo, fit iste: De quo S. Scriptura non simpliciter prædicat quod sit Dei Filius, sed cum emphaticâ restrictione ad UNIGENITUM & PROPRIUM DEI Filium: ille non potest non ejusdem cum Deo generante esse naturæ & essentiæ. Atqui solus Christus est ille, de quo S. Scriptura non simpliciter prædicat quod sit Dei Filius, sed cum emphaticâ restrictione ad UNIGENITUM & PROPRIUM DEI Filium. Ergo Christus non potest non esse ejusdem cum Deo generante naturæ & essentiæ. Majoris consequentia in eo fundatur, quod per substantialem generationem, essentia generantis, generato vel numero vel specie eadem communicatur. Minoris veritas evincitur Scripturæ effatis

effatis istis quæ subijcimus. *Spectavimus gloriam ejus, Christi, gloriam sicut unigeniti à Patre: Joh. I, 14. Et ibidem v. 18. Unigenitus Filius qui est in sinu Patris. Iterum versu 18. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum dederit, ut omnis qui credit in eum, non pereat sed habeat vitam æternam. Epist. ad Hebræos I, 5. Christum splendorem Patris & figuram i. e. expressam ejus imaginem, substantiæ ejus appellat. His verò verbis Christum non per adoptionem, sicut angelorum aut hominum aliquem, sed per naturam Dei Filium & proinde naturà verum Deum esse declarat. Paulus in eodem, ad ejusdem naturæ identitatem restricto sensu Deum Proprio Filio non pepercisse, ait, sed pro nobis omnibus eum tradidisse, Rom. IIX. 32.*

LXXXIII. Paucis: Christus secundum utramque & Divinam & humanam naturam est Dei Filius. Respectu Divinæ, est naturalis Dei Filius: respectu humanæ, adoptivus. *Secundum carnem factus seu genitus est, ex semine Davidis: Secundum Spiritum sanctificationis i. e. secundum Divinam & spiritualem naturam, ex æterno Deo Patre genitus, declaratus Filius Dei potentis, secundum spiritum sanctificationis per resurrectionem à mortuis. Rom I, 3, 4, Naturarum igitur in unâ personâ distinctio efficit, ut Christus Filius Dei sit respectu Divinæ naturæ, secundum carnem filius etiam sit hominis: & quamvis idem filius hominis sit etiam Dei filius, non tamen duo sint, sed unus saltem DEI filius, quia utraq̃ue natura subsistentiâ Verbi nixa, transit in unam personam: fivè ut clarius dicam: Deus naturalem & adoptatum filium ita jungit,*

ut hypostasim utriusque eandem faciat, atq; adeò unus & idem sit filius naturalis & adoptivus. Sicuti verò à matre accepit, cujus causa *filius Davidis* appellatur, ita à Patre habet, cujus causa *Filius Dei* vocatur. Quod verò non simpliciter Filius, sed toties UNIGENITUS vocatur, hac *Nota* discernitur ab omnibus aliis, qui adoptione duntaxat & gratia filii Dei nominantur. Quomodo autem in tanto fratrum numero, *unigenitus* vocari queat, nisi ille naturâ possideat, quod nos gratuito dono accepimus?

*Volkelius,
generati-
oni oppo-
sita argu-
menta.*

LXXXIV. Adversus tam claram Scripturæ literam, posito omni pudore & abdicata Divinæ revelatione, *Johannes Volkelius*, Socini soboles, insurgit. Ex admitta autem æterna Filii à Patre generatione, inconvenientia & absurda plus quàm absurde, quæ ipsi *Trinitarii*, (quo nomine orthodoxos perstringit) haud sint admitturi, operosè per contortas consequentias deducere allaborat, labore quamvis irritò. Unum est, quod *contradictionem implicet: Filium esse genitum & tamen esse æternum*. Alterum, quod *Dei generatio ejusdem involvat mutationem*. Tertium hoc demum est, quod Filium Dei ex substantia Patris genitum esse ideò sit absurdum, quia *Filio nec tota Patris substantia nec pars ejus aliqua per generationem communicari potuerit*. Sed expendenda nobis erunt singula.

LXXXV. Ad contradictionem ducens argumentum sic potest formari. *Quicumque generatur mutatur de non esse ad esse*: ratio est, quia in omni substantiali & propriè dicta generatione, talis mutatio est conspicua; siquidem ille cui generatio largitur esse, sive qui esse

esse suum accipit à generante, non potuit extitisse prius quàm esse suum acciperet à generante, sed fuisse oportet tempus quo genitus non extiterit. His ita substratis subsumit de Christo. *Christus est genitus, quod non negant Trinitarii, & quidem per substantialem & propriè dictam generationem, factam in tempore. Si est genitus accepit esse suum à generante. Si accepit esse suum à generante mutatus est de nonesse ad esse. Si hoc, aliquando non fuit. Implicat autem aliquando non fuisse, & fuisse ante tempora secularia, quod Trinitarios velle ajt. Respondemus: è substrata una falsa hypothesis non posse non falsas effluere conclusiones. Falsa autem hypothesis est, *Omnem, qui gignitur, de novo accipere esse suum à generante. Item quicquid producit per generationem & à generante procedit, necessario produci & procedere de non-esse ad esse.* Non est enim vel hoc vel illud de essentiâ omnis generationis, sed ejus duntaxat quæ est in tempore, naturalis & physica. Sufficit, ut in generatione, *genitum esse suum accipiat à generante in similitudinem ejusdem naturæ.* Quod si igitur generans natura sit æternus, non poterit non etiam ille, qui à naturâ æterno, propriè substantiali intercedente generatione generatur, similitudinem vel potius identitatem æternæ naturæ à generante accepisse, atque sic & ipse esse æternus & extitisse ab æterno. Audax verò assertio, quod *omne illud, quod esse suum accipit ab alio, eo à quo accipit, tempore sit posterius*, adeo manifestè est falsa, ut instantia è rerum naturalium ordine accersita, falsiloqui Volkeliani turpitudinem, in contemplantium deducat conspectum.*

Ecquis

Ecquis enim ignorat, lumen solis esse suum accipere à sole, & tamen tempore cum ipso sole esse simul? Quàm diu enim sol fuit, tam diu etiam lux fuit & splendor. Et quis, in Aristotele mediocriter saltem versatus, ignorat, posse materiam Deo esse coæternam, adeoque nullam implicare contradictionem, esse creaturam, & tamen extitisse ab æterno? Si igitur non implicat, naturam finitam accipere esse suum ab alio, nec tamen tempore esse posterius eo, à quo esse suum accipit: multò minus implicabit, Filium Dei *Θεόνγεγονον*, secundum infinitæ perfectionis Divinam naturam esse suum accepisse ab alio, ab æterno videlicet Deo Patre, nec tamen tempore esse posteriorem illi, à quo esse suum accepit.

De Principio Originis.

LXXXVI. Excoecatas Socinianorum mentes maximopere torquet *principium originis*. De hoc enim sunt persuasi & alios persuadere nituntur, omne principium originis eo ipso, cujus est principium originis, tempore & secundum durationem esse prius. Filii igitur principium originis quum sit Pater, hunc tempore & secundum durationem Filio priorem esse inferunt. Sed malè sic inferunt, quia hoc nec semper necessario sequi per exempla & instantias à sole ejusque lumine, à materia æterna & similibus petitas, evincitur.

LXXXVII. Quod aliàs vulgariter Principium originis tempore prius est eo, cujus originis est principium: & quod produciens duratione antecedit productum, sive quod idem est, producto tempore est prius, hoc fit propter accidentariam conditionem producentis & producti. Sunt autem accidentariæ conditiones

ditiones atque circumstantiæ productionem variantes multiplices. Nempè *primo*, in naturali productione, quando homo generat hominem, facit hoc *libere quando vult*. Atque hinc vel maturare potest genendi actum, vel protrahere in profectam ætatem. Ex adverso, Persona Divina æterni Patris, aliam personam æterni Filii, generando producit non liberè, sed naturaliter & necessariò, in æternitate, in quâ nec est iprius nec posterius, nec ulla secundũ tempus differentia, sicut in generatione humanâ. *Dende*, in productione per generationem hominis, produciens non statim habet omnem suam generationi necessariam perfectionem ab initio sui esse, sed temporis successu eam acquirit, & tunc demum agit & producit. Ast Deus personam produciens & generans, ab æterno sufficienter perfectus est ad producendum & generandum. *Tertio*, secundum ordinem & potentiam naturæ finitæ, produciens vel generans, & producit & generat actione successiva. In Divinis verò Persona Patris producit & generat Personam Filii, actione instantanea, quæ est tota simul. Nulla igitur relinquitur ratio & circumstantia accidentalis, propter quam persona producta, & procedens in Divinâ generatione, secundum durationem & tempus, posterior habeatur principio suæ originis, à quo procedit.

LXXXIIX. Exinde igitur, quod generatio Filii Dei ab æterno existentis, est (1) actio Dei non libera, sed naturalis & necessaria: quod (2) persona produciens & generans aliam personam, ab æterno ad producendum & generandum sufficienter est perfecta:
I quod

quod est (3) actio non successiva, sed instantanea & tota simul, quæ licet sit perfecta & completa, nec initium tamen habet nec finem: ex inde, inquam, evenit, & non potest non evenire, quin productio & generatio Filii Dei ab æterno, sit omnibus numeris absolute perfecta, nec tamen unquam finem habitura, sed duratura in æternum: item quod generans genito & nato tempore non sit prior. Atque hoc mysterium latet in verbis Davidis, in persona Dei loquentis & dicentis, *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Inde est quod Augustinus dicit, *Filium semper genitum, semper natum esse.*

LXXXIX. Ex his quæ dicta sunt facile diluitur alterum intortum absurdum, quod *Dei generatio ejusdem involvat mutationem.* Vis probandi Dei mutationem in eo est sita, quod *Filius vel nondum perfecte sit genitus, sed adhuc & in æternum generetur; vel Pater eum generare desierit, atque sic ex generante factus sit non generans.* Quod si verò ex generante factus sit non generans, dicunt eum esse mutatum. Responsum suggerunt prius deducta. Nempè quia æternitas nec initium nec finem agnoscit, in æternitate geniti Filii Dei generationem, in æternum non desituram: adeoque Patrem nunquam esse factum è generante non generantem, siquidem in omnem æternitatem, absque ullâ vel generantis vel geniti mutatione aut vicissitudine, duratura sit generatio. Continuationem autem generationis in æternum, non magis labefactarè, nos dicimus, ejus perfectione, magisve reddere imperfectam, quàm continuata & perpetim durans visio objecti visibilis

1249.
fibilis, labefactet visionis perfectionem, reddatve visionem imperfectam. Visio enim objecti visibilis, quum si tota simul, perpetuò eadem manet; est & manet perfecta, quantumvis continuetur immotis oculis in infinitum. Atque ad eundem modum res in præsentī negotio est comparata: Filii Dei generatio in æternum continuatur absq; ullo perfectionis detrimento, quia est tota simul, unde semper natus esse dicitur, propter absolutam generationis perfectionem.

XC. Ad *Tertium* commentum, quod *Filium Dei ex substantiâ Patris genitum esse, ideò sit absurdum, quia Filio nec tota patris substantia, nec pars ejus aliqua per generationem communicari potuerit*, respondemus: non partem aliquam substantiæ vel essentiæ Divinæ esse communicatam, nec secundum partem communicari potuisse, quia sit indivisibilis, nec habeat partes extra partes. Communicatam autem esse totam Divinam essentiam, siquidem illa sit communicabilis. Tota videlicet singulis S.S. Trinitatis personis est communicata, in quibus singulis existit non secundum partes, sed secundum omnem Divinæ essentiæ plenitudinem. Nec tamen ideò, quia una infinita & indivisibilis Divina essentia tota & integra in tribus realiter distinctis personis existit, cum *Tritheitis*, totidem concipere debemus Deos, quot sunt personæ; quia tres istæ singulares personæ, in unâ indivisibili Divinâ essentiâ identificantur. Ista verò identificatio præstat, ut non plures sint Dii, quàm Divinæ essentiæ: & quemadmodum una est pluribus communicata, atque tota in pluribus existit infinita & indivisibilis essen-

essentia, ita quoque unus saltem est Deus. Unam autem substantiam & naturam indivisibilem, in pluribus realiter inter se distinctis, integram & totam uno eodemque tempore posse existere, exemplum animæ rationalis comprobatur: quia enim illa est indivisibilis, tota existit in hominis capite, tota in ejusdem calce, tota in singulis totius corporis organici partibus; nec tamen sunt homini totidem animæ, quot sunt corporis organa partesve illud integrantes, sed una anima existit in singulis, non secundum partes, sed tota, quia est indivisibilis. Quod si igitur non implicat, unam individuum substantiam finitam indivisibilem existere totam in pluribus realiter inter sese distinctis, multò implicabit minus, unam eandemque substantiam, & indivisibilem & infinitam, existere totam in pluribus realiter inter sese distinctis personis.

XCI. Sufficere ista poterant de Divinitatis à generatione accersitâ probatione. Observari tamen etiam illud meretur, quod quantò intimior est assimilatio geniti ad naturam gignentis, tantò perfectior quoque est generatio. Physica generatio, ultra generationem ad assimilationem ejusdem naturæ secundum speciem non procedit nec procedere potest. Gignit enim Pater Filium ejusdem naturæ, non secundum numerum, sed secundum speciem. Non potest igitur filius alicujus hominis, naturali omnibusque hominibus communi modo genitus, dicere, sicut dixit Dei filius, *Ego & Pater unum sumus*: nempe secundum identitatem numericam substantiæ & essentiæ Divinæ. Solidè & eleganter hanc in rem beatæ memoriæ Patris

rens meus Excussione controversiæ, Num Christus secundum carnem sit Filius Dei Naturalis vel Adoptivus? pag. F. 3. scripsit, quæ inde excerpta recitabimus: *In humanâ generatione non potest esse major identitas & assimilatio inter generantem & generatum, quàm secundum speciem: at in divinâ est longè excellentior, nempe secundum eandem numero essentiam. Perfectionis alioquin est generare sibi simile: & quo major assimilatio, eò perfectior generatio. Sed hæc perfectio in humanis altius adscendere nequit, quàm ad assimilationem naturæ ejusdem secundum speciem; in Divinis pertingit ad identitatem naturæ ejusdem numero.*

XCII. Quandoquidem igitur *unigeniti* natura, generantis naturæ perfectionem, quo ad identitatē numericam est assequuta, hæc ipsa una & sola *unigeniti*, toties in Scriptura iterata denominatio, ad dirimendum omnem, quæ nobis cum Socinianis de Christi Divinitate intercedit litem, abundanter sufficeret. Quapropter quantò arctiùs *unigenitus* iste stringit veritatis hostes, tantò illi pertinaciùs contranitentur. *Volkelius* anxius quærit latebras, ad quas sese corripit. Quum autem præter elabendi rimas, jam obturatas, non inveniat aliam, tandem prætendit: *Christum unigenitum Dei Filium eâ propter dici, quoniam ille à solo Deo ingenito sit creatus.* Ast hoc si rectè procedit, etiam Adam, qui & ipse à solo Deo ingenito est creatus, rectè diceretur Filius Dei unigenitus. Est enim vis consequentiæ eadem, quæ sicut facillat exemplo in uno, ita etiam facillat in altero, & collabitur utrobique.

XCIII. Revertimur nunc ad Psalmum II, cujus

de Filio Dei ejusque generatione verba, quum ter in Novi Testamenti Scripturâ repetita, nec extergere, nec ad Christum referenda esse negare possint, singula loca depravare nituntur. Ita locum Actor. XIII, 33, citari dicunt *ad confirmandam Christi resurrectionem*, quia proximè sequente versu 34 *declaratus* dicatur *Filius Dei per resurrectionem à mortuis*. Ista igitur S. Pauli verba in hunc torquent sensum: quod Jesus Christus ante resurrectionem non fuerit Filius Dei, quia talem eum esse resurrectio demum declaraverit. Sed sensus orthodoxus est iste: Inter alia Divinitatis Jesu Christi argumenta non postremum est, quod propria virtute resurrexit à morte, quam volens subiit. Si enim non resurrexisset, habitus non fuisset pro Filio Dei. Ast inde non sequitur, quod ante resurrectionem non fuerit Dei Filius. Quod enim declarat aliquem esse, per hoc non efficitur talis. Sic per insigne eruditionis specimen declaratur, quod ejus auctor sit eruditus, nec tamen inde sequitur, ante specimenis ejus publicationem, ejus auctorem non fuisse eruditum.

XCIV. Deinde ajunt. Reviviscere nihil aliud esse, quàm renasci: quod admittimus. Juxta hos ipsos igitur, Christus reviviscens non tunc primum natus est Dei Filius, sed renatus: oportet itaque ut antequam renasceretur, fuerit Filius Dei natus. Si verò non prius fuisset Dei Filius, quàm resurgeret, Filius Dei non esset passus, non crucifixus, siquidem priusquam resurgeret dira ista omnia, ipsam mortem crucis sustinuit. Hoc verò commento, quod *Resur-*
rectio

ratio habetur instar *filiationis Filii Dei*, vera ejus tollitur nativitas; duo constituuntur Christi, unus non renatus, atque ideò nondum Filius; alter renatus seu altera vice natus, & ideò quia renatus, Dei Filius.

XCV. Porro si Scripturæ familiares Dei naturam & essentiam attinentes voces, probandæ Divinitati Christi sufficiunt, suffecere quoque oportet voces Ecclesiasticas, unanimi Ecclesiæ universæ consensu comprobatas & receptas, idem significantes quod significant illæ. Talis est ὁμοσίς vox, quæ quamvis sit ἀγγελος, extant tamen in Scripturâ aliæ idem significantes, quibus hoc ipsum, quod virtus vocis importat, in Scripturâ esse fundatum & ibi de Christo affirmari, haud difficulter demonstratur. ὁμοσίς igitur nomen quantò significantius Filii cum essentiâ Patris identitatem exprimit, tantò in majori odio & execratione fuit apud Arianos. Non esse spargendas *exoticas*, secundum literam in Scripturâ non extantes voces, clamabant illi: hominum arbitrio conficta nomina nemini esse obtrudenda, mordicùs contendebant. Et ita sanè est. Ob unicam voculam non debemus tanto fervore incallescere, ut eâ propter Ecclesiæ quietem turbemus. Ex adverso, quicunq̃ue de verbis pertinaciter litigant, dissensus circa res ipsas verbis significatas, evadunt proditores. Et quia non temerè sunt inventa & adhibita olim haud usitata nomina, vel termini civitate in Theologiâ donati, superbæ temeritatis fuerit, ista omnia solo novitatis prætextu damnare.

De ὁμοσίς
ὅτι νομι-
νε.

Nomina
Papalia.

XCVI. Fervente igitur cum Arianis certamine, adversus nomina *Trinitatis* & *Personæ*, adversus terminos *Processionis*, *Paternitatis*, *Filiationis*, *Spirationis activæ & passivæ*, adversus *distinctiones*, à quibus illi qui non catechetarum, sed eruditorum more, qui hodie in Academiis obtinet, fidei mysteria tractant, abstinere neutiquam possunt, insurrexerunt. Nihil autem acriori cum vehementia quam ὁμοῦς vocem impugnarunt, quod hujus confessione sic stringi se animadverterent, ut elabi non daretur. Rationem autem propter quam in Ecclesiâ haud essent toleranda nomina ista, non prætendebant aliam, quam quod nova & ἄγραφα illa essent. Addunt hodie Sociniani, esse Papalia, à Scholasticis recenter adinventâ. Sed si nihil retinendum est, quod retinetur in Papatu, non retinenda fuerint Symbola cardinalia quæ vocamus; non ipsa S. Scriptura; non forma Baptismi à Christo instituta, & plura alia quæ retinentur in Papatu. Nec verba nova, ubi eorum variatio non mutat, sed significantius explicat res ipsas, sunt damnanda. Vel si peccant quicunque talia Scripturæ non usitata nomina adhibent, æquè graviter peccaverint, in eundem lapidem impingentes hæretici. Quippè quibus familiare est nominare *Deum essentiatorem*, *Deum essentiatum*, αὐτόθεον, *Deum Apostolicum*, *solidum unum Deum Patrem*, *Deum emphaticum & articulatum*, *Deum auctorem* & *Deum executorem*. Edisserant velim & ostendant, ubi ista in Scripturâ legerint?

XCVII. Verum non solliciti hac vice erimus de aliis, solam ὁμοουσίᾳ vocem vindicabimus, siquidem illa instar notæ discretivæ est inter puræ fidei Christianos & sacrilegos hæreticos. Ariani igitur quum loquendi formulas adhiberent in quamcunq̃ partem flexiles, stringendi & premendi erant lubrici isti angues, aptato sic refrenante capistro, ne obliquo & volubili flexu elaberentur. Præstabat hoc egregiè ὁμοουσίᾳ vox, cujus jugulum quantò petebant conglomerati Christi Divinitatis hostes pertinacius, tantò hujus vindices tuebantur eam alacrius. Prudente tandem consilio, ipsi Symbolo inserta est orthodoxias nucleum complexa vox, quæ fudes Ariarum erat in oculis.

XCIIIX. Quo minùs infereretur non obstare poterat, vel vocis novitas, vel quod esset ἀγερφθ. Sufficere enim poterat, quod illa, licet non secundum literam, tamen secundum sensum & rem ipsam, ὁμοουσίᾳ voce significatam, in Scripturâ extaret. Ecquid verò vetat, quin aliqua, quæ satis quidem expressè in Scriptura leguntur, malitiosè tamen in perversum torquentur sensum, verbis planioribus & significantius dubia removentibus, Scripturæq̃ veritati consonis, explicentur. Hoc qui prohibent, eadem operâ, omnem interdicunt Scripturæ dexterrimam quamvis interpretationem.

XCIX. Quod autem res ipsa ὁμοουσίᾳ voce significata, in Scripturâ sit fundata, atq̃ue ab hac nihil alienum significet, quamvis apud omnes sincerâ fide Christianos sit in confesso, nostrum tamen est

adversus veritatis hostes demonstrare, quod illi pertinaciter negant.

C. Huc verò faciunt atque solidas ministrant probationes Divina oracula, quibus Christus dicitur *fuisse in forma Dei*; quod sit *equalis Deo*. Item quod sit *Imago Patris*: *Splendor gloriæ* seu *fulgor* *veniens à gloriâ Patris*: & denique, *Character* & *expressa imago substantiæ Dei*. Item quod ipse ait: *Ego & Pater unum sumus*. Singula expendenda veniunt.

*J. C. IN
FORMA
DEI.*

CI. Quod *fuisse in forma Dei* Scriptura ad Philippenſes II affirmat, ut rectè intelligatur, evolenda est significatio τῆς μορφῆς. Duciplicem autem sustinet μορφῆς significationem. Semel ut significet *externam tantum speciem*. Iterum ut significet *internam ejus, cujus dicitur forma, essentiam*. In quæſtione igitur versatur, utra significatio locum inveniat, quando Christus dicitur *fuisse in formâ Dei*. Non priorem sed posteriorem admittendam, suadet integer contextus & immediatè sequentia. Verba Pauli Philip. II, 6, ita habent: *Qui quum esset in forma Dei, non duxit rapinam æqualem esse Deo, & versu 7: Sed ipse se exinaniavit, forma servi accepta, similis factus hominibus*. In quâ verò significatione accipitur *forma servi*, in eadem significatione accipienda quoque est *forma Dei*. Sed in illâ significatione accipienda est *forma servi*, quâ veram essentiam humanam indigitat: fuisse enim verum quoad essentiam, hominem, ne ipsi quidem Sociniani negant. Ergo forma Dei in illa significatione est accipienda, quâ veram essentiam Divinam indigitat. Atque ideo

ideò ibidem dicitur, quod *non duxerit rapinam æqualem esse Deo* i. e. quod non duxerit se alienum quid rapere, vel injustè sibi tribuere, si æqualem se Deo profiteretur. Optimè autem ista cohærent. Antecedens enim est rationis instar, propter quam *non duxerit rapinam æqualem esse Deo*. Etenim qui *est in formâ Dei*, sive natura & essentia Dei præditus, is nihil alieni rapit, quando se æqualem Deo esse dicit. Porro: quicumque Deo quoad essentiam est æqualis, is non potest non esse verus Deus: Sed Christus quoad essentiam Deo est æqualis. E. Ecquid verò æqualem esse Deo est aliud, quàm esse ei ὁμοῖον?

CII. Dicturi fortè sunt: nihil minus tunc fuisse Christum, quàm *in formâ Dei*, siquidem nullâ, nedum Divinâ gloriâ & majestate fuerit conspicuus. Responzionem complectuntur ipsa citata Pauli verba, quod *se ipsum exinani verit*, sive sicut est apud Tertullianum, *exhauserit* h. e. quod *assumpta forma servi*, majestatem & gloriam Divinam quasi representavit, & ad usque glorificationis tempus occultaverit, atq; exutam deposuerit. Hujus igitur gloriæ restitutionem postulat Johannis XVII, ubi ait: *Et nunc Pater glorifica me eâ gloriâ, quam apud te habui, antequam mundus fuit.*

CIII. Eadem verò, vel non multum absimilis *Imaginis* est ratio, quam *Formæ* esse diximus. SUMAGO stinet enim etiam ipsa duplicem significationem: In *DEI* vulgariter usitatâ acceptione significat externam in oculos incurrentem speciem seu figuram, vel imaginem

De Im-
agine Dei

ginem ad alterius, cuius dicitur imago, similitudinem effigiatam, vel simulachrum quoddam pictum sculptumve. Differunt utique *Imago* & *Similitudo*. Ovum enim ovo est simile, attamen unum ovum non est alterius imago. In nobiliori verò significatione, non aliquod externum, sed intrinsecum & essenziale denotat. Conspicuum hoc est per collationem *umbræ* & *imaginis*, ad Hebr. X, 1, ubi negatur quod imago sit aliquid umbratile, seu figura, rei figuratæ externam speciem referens. Nam affirmatur ibi, quod *Lex umbram obtinuerit futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum*. Oportet igitur *Imaginem* plus esse, quàm *umbram*, & aliquid umbrâ intimius, ipsam videlicet rei existentiam atque substantiam. Unde colligimus, *Imaginem* aliam esse veluti accidentariam, aliam consubstantialem.

CIV. Evoluta imaginis significatione, videndum, *ubi & quomodo* Christus Dei filius, *Imago Patris* in Scripturâ dicatur. II Corinth. IV. 4. *Deus infidelium mentes excœcasse* dicitur, *ne irradiaret eos lumen Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei*, i. e. in quo Pater se ipsum secundum substantiam suam conspiciendum præbet. Et Coloss. I, 15: *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ*: quasi diceret: Christus Dei filius, Dei Patris imago est, æternam ejus repræsentans essentiam, quia prius, quàm ulla crearetur creatura, est genitus, ideoq; æterni Patris æternus Filius. *Hic ipse est splendor gloriæ, καὶ εἰκὼν imago, seu figura substantiæ ejus*; Hebr. I, 3. Ista expendenti dubium esse non potest, indicium hic fieri in-

ri ineffabilis Divinæ ac consubstantialis convenien- *De Im-*
tiæ ac similitudinis Filii ad Patrem. *agine Dei.*

CV. *Imaginem* plus quàm *umbram* seu *picturam* esse, supra ex Epist. ad Hebr. cap. I ostendimus. Addatur è I Cor. XV, alia descriptio imaginis per terrenum & cœlestum hominem. *Quemadmodum gestavimus imaginem terreni hominis, sic etiam gestavimus cœlestis.* Quam verò gestamus in hac vita imaginem terreni hominis? Nonne veri hominis, qui possideat cuncta homini intrinseca, constituentia eum in esse veri hominis? Imago igitur hîc loci non umbram aut picturam hominis, sed ipsammet ejus essentiam significat. Quam autem & qualem nos gestamus imaginem terreni hominis, talem Christus quoque gestat cœlestis Patris imaginem, quando dicitur *Imago Dei; Imago Patris; Character & imago substantiæ Patris.* Omnibus igitur istis locis per *Imaginem Dei*, istius Dei intelligenda fuerit imago, qui possideat vero Deo intrinseca constituentia Deum in esse veri Dei. Quando verò Scriptura affirmat, Jesum Christum, ideò esse *æterni Dei Patris imaginem*, ut possideat omnia vero Deo intrinseca, constituentia Deum in esse veri Dei, an ne eadem operâ affirmat, Christum Deo Patri esse *ὁμοῖον*?

CVI. Objicitur. Si omnis, in quo existit imago Dei, est verus Deus, etiam hominem oportet esse verum Deum, siquidem in homine quoque existit imago Dei, quippè qui Gen. I & II, *ad imaginem & similitudinem Dei conditus* esse dicitur. Responde-
mus: Si Geneseos loco citato, non accidentaria sed

*De Ima-
ginis signi-
ficatione.*

consubstantialis imago, sicut Filius Dei est imago Patris, denotaretur, Adam amittere eam non potuisset, sed generando in posteros propagasset. At amisit eam, nec generando in posteros propagavit: siquidem Gen. V, procreasse dicitur filium *ad suam similitudinem*.

CVII. Sed aliquanto plenior em imaginis conditio meretur expositionem. Observandum igitur, ad rationem imaginis duo requiri. Unum est, ut sit *similitudo*. Alterum ut sit *expressa ex alio*, sive ad imitationem alterius effigiata. Sic sus sui est quidem similis, sed quia unius imago non est expressa ad alterius imaginem, non dicitur referre imaginem suis, sed ei esse similis. Per accidens enim fit, ut sit aliqua inter utrumque suam similitudo. Et nihil potest esse similis, quam lac lacti: nec tamen lac dicitur alterius lactis imago. Quando igitur Moses *hominem ad imaginem Dei conditum esse* dicit, non vult ex accidenti factum esse, ut homini cum Deo quædam sint communia: sed Deum voluisse, ut homo referret aliquam sui imaginem, licet inæqualem. Aliquam igitur sui imaginem Deus in homine expressit. Unde Apologia A. C. *sapientiam & iustitiam, quæ Deum apprehenderet, & in quâ reluceret Deus, in homine effigiatam esse* dicit, i. e. ad similitudinem & imitationem Dei in homine expressam. Modum verò exprimendi exponit, quando homini *donum esse data* dicit. Consistere igitur Dei in homine imaginem oportet in donorum collatione. Naturaliumne, sive essentiam hominis constituentium,
an

an supernaturalium? Non in illis, quia salva manente essentia, peccando amittere illa non potuisset. Eminent enim inter illa dona, *justitia originalis*, <sup>De Imā-
ginis con-
dione.</sup> cujus peccando fecit jacturam. Retinuit quidem aliqua exiliora dona. Talia sunt, existentia, essentia, potentia cognoscendi per sensum. In talibus enim etiam aliqua relucet Dei imago, quia est quædam bonitatis Divinæ, quam, antequam creaturas creasset, solus obtinuit. Postquam autem juxta sese alias res existere fecit, existentia Divinæ exilis quædam similitudo & imago communicata creaturis quoque dicitur.

CIIIX. Christo autem communicavit omne illud, quicquid per æternam generationem communicari Filio potuit: eandem videlicet cum generante naturam & essentiam, omnem infinitam & incomprehensibilem Divinitatis plenitudinem. Propter hanc est *Imago Dei*, non creantis, sed generantis eundem cum Patre essentiā Filium. Si sic est imago Dei, consequens est ut sit ei *ὁμοούσιος*. Hujus cum Patre <sup>De unitate quo
ad essen-
tiam.</sup> *ὁμοούσιος* infallibilis testis existit ipse æterni Patris æternus Filius, quando Joh. X, 30, *Ego & Pater, inquit, unum sumus.* Unum scilicet sunt *Pater & Filius unitate & proprietate naturæ & identitate unius Deitatis*, quemadmodum exponit Athanasius Orat. IV contra Arianos. *Unitas* itaque, quod se cum Patre unum esse dicit, essentia identitatem & cum Patre *ὁμοούσιος* denotat, quod autem addit *sumus*, non *sum*, personarum distinctionem insinuat. *Creditis in Deum, etiam in me credite*, pergit cap. XIV, 1, & versu 7: *Sicognovissetis me,*

me, Patrem quoque meum utique cognovissetis: & jam nunc cognoscitis eum & vidistis eum. Versu 9 & 10. Qui vidit me, vidit Patrem: quomodo igitur Tu dicis, Ostende nobis Patrem? Non credis, quod ego in Patre sum, & Pater in me est? Verba quæ ego loquor vobis, à me ipso non loquor, sed Pater, qui in me manet, ipse facit opera. Dicitur Filius esse in Patre, quia, quicquid est Filius, id omne est proprium substantiæ Patris, imò ipsa substantia Patris. Qui itaque Filium videt, videt id, quod est Patri essentiale. Qui intelligit, Filii essentiam eandem numero essentiam esse cum essentiâ Patris, is etiam facile intelliget, quomodo Filius in Patre, & vice versa, quomodo Pater in Filio existat. Nam, inquit Athanasius loco citato, quum species Deitatis Patris essentia sit Filii, bene consequitur, ut Filius in Patre existere dicatur, & Pater in Filio. Ideoque merito, quum antea dixisset: Ego in Patre & Pater in me, ut identitatem divinitatis, unitate essentiae demonstraret. Atque ista & vicem Exercitationis Academicæ sustinere, & probandæ Salvatoris nostri Jesu Christi cum æternitatem Divinitati pro instituti nostri ratione sufficere poterunt, quamvis pauca saltem sint tacta, quam plurima præterita & reservata.

De Soci-
norum
Idolola-
triâ.

CIX. Reliquum est *Tertium*. Socini videlicet novum additamentum, quo ille antiquam Photinianam hæresin ab inferis, ad quos migraverat, revocavit, fortiterque impacto paxillo suspensam, corollarii cujusdam instar exornavit & locupletavit. Nempe quamvis Christum merum hominem esse blasphemaret,

mare, cultum tamen uni vero Deo debitum subtrahi ei noluit, sed illam etiam huic, ex summi Dei voluntate & decreto deberi est professus. Sunt quidem Socino benè multa cum aliis hæreticis, in quæ omnes conspirant, communia, hoc tamen præ aliis habet singulare & sibi proprium. Adduximus hanc in rem Num. XIIIX, ipsius Socini verba ex Antiwujeki sui Cap. primo, quibus hæc quoque Idololatriam parturiens novitas, velut in compendium redacta, proponitur. Fusius de ista Christi, ex falsâ hypothesis meri hominis, invocatione disputat Socinus, cum *Francisco Davidis*, illam non admittente. Hæ concertationes prodierunt Claudiopoli in Transylvaniâ, Anno 1595. Nihilo quidem Socino melior fuit Franciscus Davidis, quippè qui inter hæreticos haud postremo censendus loco; veriore tamen defendit sententiam, si modò vera esset, quam ille substernit, impia hypothesis. Si verum, inquam, esset, quod *Christus non sit verus Deus*, quod tamen uterque pro vero habuit, probè intulisset Franciscus, nequaquam illum esse invocandum vel adorandum. Perstinaciter autem more consueto huic obnitens Socinus, imprudens novam & quidem formalem introduxit idololatriam, cui affeclas suos universos involvit.

C X. Objecit hoc ante quinquaginta circiter annos, Thoruni Borufforum, primario Sectæ Socinianæ magistro, *Jonæ Schligtingio de Bucowiec*, piæ memoriae

moriæ Parens meus. Interfui ego, tunc adhuc juvenis, certamini & auditorem egi. Nec tamen ista dextrè & dilucidè proposita, captum meum superarunt. Annotavi itaque & in librum meum memorialem (ut discendi eram cupidus) redegi. In patriam redux, ad calcem Philosophicæ Disputationis de Deo & Attributis Divinis, integrum illum discursum adjeci. Istius verò summa huc redit: Æstimari idololatriam cum ex objecto, tum ex intentione colentis, & quidem spectari intentionem potissimum in omni idololatriâ. Quod si igitur aliquis intendat cultu & honore Divino afficere aliquem, quem noverit, vel apud animum suum persuasus sit, non esse illum verum Deum, eum extra controversiam esse idololatram, & quidem formliter talem. Animadvertens Schlingius cum comite suo Ruaro, sese omnemque horum factionem postulari criminis quod omnia superaret crimina, nisus est se inde expedire. Rem ipsam autem, quam sic omnino se habere negare quum non potuerit, ad commune hæreticorum se recepit asylum, in subsidium vocata limitatione & tenui aliqua exceptiuncula, sita in infinita & liberalissimâ Dei indulgentiâ. Nempè idololatriam esse dixit alicujus, qui verus Deus non sit, adorationem, nisi Deus ipse, cultus sibi aliàs proprii, talem quoque fieri municipem, atque juxta sese adorari & invocari voluerit ac ordinaverit.

CXI. Huic verò sive limitationi sive exceptioni uno

uno iſtu talos quum confregiſſet facta demonſtratio, quod Deum velle vel ordinare, ut qui verus Deus non ſit, nihilominus Divino honoretur cultu, id adverſari Divinae juſtitiae & veritati, contra quam nunquam agat nec agere poſſit, ſic ſatiſ turbatis circulis conſternatus diſputationi ſe ſubduxit & diſceſſit. Philoſophicae autem Diſputationis iſtius, quam B. Parentis mei, cum Socinianorum magiſtro tunc primario conſlictum exhibere dixi, exempla dudum quum eſſent diſtracta, mereri iſta exiſtimavi, quae alibi recolerentur. Ante annos igitur triginta *De Chriſti Divinitate, è S. Scripturâ & antiquitate depromptam Aſſertionem* quum adornarem, memoriam Thoruni Boruſſorum geſtorum renovavi: Attigi idem quoque argumētum ante triennium Diſſertationum de IV mundi Religionibus Tertia, de Idololatriâ Religione, Num. LXIV & ſeq. ubi cūm de formali tūm de materiali idololatriâ, atque adulterii carnalis & ſpiritualis convenientiâ, uberius egi, quo Benevolum Lectorem remitto.

CXII. Ex illis verò, quae ibi ſunt diſputata, ſicut liquidò conſtat, cultum quem *θελίας* vocant, uni vero Deo, eiſque ſoli competere, adeò ut idololatra ſit qui eundem cultum ſciens prudensque in aliud objectum, quod verus Deus non ſit, dirigat, ita identidem exinde porrò evincitur, quod ille, cui ipſe Deus per Prophetas & Apoſtolos talem cultum qui vero Deo ſit propius, adjudicat & confer-

ri præcipit, non possit esse æquivocè vel improprie dictus Deus, sed ipsum illud de colendo & adorando præceptum postulare, ut colendus naturâ verus sit Deus, satis ibi prolixè demonstravi. Nullum enim Divinum in tempore promulgatum præceptum, æternæ & immobili Divinæ legi debet contrariari, vel ab eâ deflectere. Deficeret autem ab istâ lege atque in vetitum inclinaret, si permetteret, & indulgeret, ut honoris Divini cultus particeps fiat præter sese alius, qui non sit verus Deus. Ista igitur indulgentia iis accensenda fuerit operationibus, quas edere Deus non potest, & quorum impotentia perfectionem magis arguit quàm imperfectionem.

CXIII. Sed hîc subsistendum tandem est, abrumpendusque sermo. Quæ autem hîc non sunt tacta sed præterita, alia peculiaris Disputatio, si Deus vitam & valetudinem benignè indulserit, exhibebit. Gloria sit Deo Patri, Filio & Spiritui Sancto, quem devotâ mente invocamus, ut fidem in unigenitum æternum æterni Patris Filium, verum Deum Servatorem & Redemptorem nostrum, in nobis roborare, & ad extremum usque halitum clementer conservare dignetur!

F I N I S.

Ardua de Jesu ne fors doctrina lateret,
 Spiritus à primo tempore testis adest.
Hoc graviter testante simul testantur & illi,
 Qui testes facti Flamine teste pio.
Testibus his meritò jungeris, dulcis Amice,
 Quod satis indigitas ausibus hisce Tuis,
Christi dum satagis Numen defendere magnum,
 Et putrem refecas hæreseos vomitum.
Gloria, virtutis comes indivulsa, sequetur,
 Ut virtute Tua præmia digna paret.
Apprecor ex animo: Feliciter omnia cedant,
 Et capiti veniat digna corona Tuo.

*In honorem Domini Henrici Johannis Elebrecht/ Viri
 Juvenis ab ingenio & eruditione instructissimi.
 Patru sui omnium optimi amicissima gratulationis
 vice f.*

Daniel Johannes Crusius
 Pastor Ingelebiensis.

Daniel Johnson
 1810

Calixt, Friedrich Ulrich,

Disp. ... de aeterni patris aeterni filii vera divinitate adversus
Socinianos

Helmstadium 1691

4 Diss. 101#Beibd.40

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10641158-7

VD17 23:247180N